

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»
Кафедра «Іноземна філологія та переклад»

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**РЕАЛІЇ ТЕКСТІВ АНГЛОМОВНИХ ТВОРІВ Р. КІПЛІНГА
ТА ЇХ ВІДТВОРЕННЯ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ**

Виконав	студент групи ГФ-314м Духновський Кирило Олександрович
Рівень вищої освіти	другий (магістерський)
Галузь знань	03 Гуманітарні науки
Спеціальність	035 Філологія
Спеціалізація	035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська
Керівник	к. філол. н., доц. Е. О. Куц

Запоріжжя – 2026

Національний університет «Запорізька політехніка»

Факультет гуманітарний
Кафедра «Іноземна філологія та переклад»
Ступінь вищої освіти другий (магістерський)
Спеціальність 035 «Філологія»
Освітня програма (спеціалізація) 035.041 «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
В.о. завідувача кафедри
доцент Н. М. Жукова

« ____ » січня 2026 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Духновського Кирила Олександровича

1. Тема кваліфікаційної роботи: **РЕАЛІЇ ТЕКСТІВ АНГЛОМОВНИХ ТВОРІВ Р. КІПЛІНГА ТА ЇХ ВІДТВОРЕННЯ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ**

керівник кваліфікаційної роботи Куц Еліна Олексіївна, філол. н., доцент кафедри «Іноземна філологія та переклад»

затверджена наказом закладу вищої освіти від «13» листопада 2025 р. № 508.

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи: 22 січня 2026 р.

3. Вихідні дані до проєкту (роботи): теоретичні та критичні праці вітчизняних та зарубіжних дослідників (Бурбак О. Ф., Волкова С. Г., Зорівчак Р. П., Клипенко Н. І., Коптілов В. В., Мукатаєва Я. В., Нідзельська Ю. М., Birlenhead L., Chesterman A., Keay J., Numan J., Sarcevic S.), вибірка реалій з англомовних творів Р. Кіплінга та їх перекладів Ю. Джугатарянської, Є. Тарнавського та ін.

4. ЗМІСТ розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що їх належить розробити): 1) з'ясувати статус реалії як мовної одиниці; 2) проаналізувати класифікації реалії; 3) визначити біографічний та культурно-історичний контекст творчої спадщини Р. Кіплінга; 4) виявити типи реалій творів Р. Кіплінга «Кім» і «Книга Джунглів»; 5) встановити та порівняти способи відтворення реалій творів Р. Кіплінга «Кім» і «Книга Джунглів» у різних україномовних перекладах.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): чотири таблиці

6. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	прийняв виконане завдання
I	Куц Е. О., к. філол. н., доцент		
II	Куц Е. О., к. філол. н., доцент		
Нормоконтроль	Лещенко Г. А., к. філол. н., доцент		

7. Дата видачі завдання «02» вересня 2025 року.

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів кваліфікаційної роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	вересень 2025	виконано
2.	Розробка завдання на кваліфікаційну роботу	вересень 2025	виконано
3.	Складання календарного плану кваліфікаційної роботи	вересень 2025	виконано
4.	Збирання матеріалу	жовтень 2025	виконано
5.	Підготовка розділу 1	жовтень 2025	виконано
6.	Підготовка розділу 2	листопад 2025	виконано
7.	Написання вступу, загальних висновків та оформлення роботи	грудень 2025	виконано
8.	Нормоконтроль	січень 2026	виконано
9.	Рецензування кваліфікаційної роботи	січень 2026	виконано
10.	Захист кваліфікаційної роботи	січень 2026	виконано

Студент _____

Духновський К. О.

Керівник проєкту (роботи) _____

Куц Е. О.

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 77 с., 4 таблиці, 1 додаток, 58 джерел.

Об'єкт дослідження – реалії англомовних творів Р. Кіплінга «Кім» і «Книга джунглів».

Мета роботи – полягає у встановленні та здійсненні порівняльного аналізу способів відтворення реалій англомовних творів Р. Кіплінга «Кім» і «The Jungle Book» в україномовних перекладах.

Методи дослідження – аналіз, синтез, узагальнення, опис, систематизація, класифікування; контекстуально-інтерпретативний, перекладацький, порівняльний, семантичний, стилістичний аналіз, метод класифікування.

В першому розділі кваліфікаційної роботи проаналізовано поняття «реалія», наведено класифікації реалій, висвітлено теоретико-практичні засади перекладу реалій, а також описано етапи і методи дослідження реалій художніх творів Р. Кіплінга. У другому розділі висвітлено культурно-історичний і біографічний контекст творчої діяльності Р. Кіплінга, визначено реалії його творів «Кім», «The Jungle Book», встановлено та порівняно способи їх відтворення різними україномовними перекладачами. У висновках узагальнено результати дослідження. В додатках наведено публікації за темою роботи.

АНГЛІЙСЬКА МОВА, КОНТЕКСТ, ПЕРЕКЛАД, РЕАЛІЯ, СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ, ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ

ЗМІСТ

Завдання на роботу	
Реферат	
ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕАЛІЙ	9
1.1. Поняття «реалія».....	9
1.2. Види та класифікації реалій.....	13
1.3. Теоретико-практичні засади перекладу реалій.....	16
1.4. Етапи та методи дослідження.....	22
РОЗДІЛ 2. ПЕРЕКЛАД РЕАЛІЙ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ Р. КІПЛІНГА.....	25
2.1. Біографічний і культурно-історичний контекст творчої діяльності Р. Кіплінга.....	25
2.2. Реалії творів «Kim» і «The Jungle Book».....	31
2.3. Переклад реалій роману «Kim».....	34
2.4. Переклад реалій збірки «The Jungle Book».....	50
ВИСНОВКИ.....	58
SUMMARY.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	64
ДОДАТОК. Публікації за темою роботи.....	70

ВСТУП

Творчість Ред'ярда Кіплінга посідає особливе місце в англомовній літературі кінця XIX – початку XX століття, адже вона органічно поєднує художню оповідь із глибоким зануренням у соціокультурний простір Британської Індії. Реалії, що наповнюють його твори, відображають специфіку колоніальної дійсності, багатопланову систему суспільних відносин, релігійних уявлень та побуту, формуючи своєрідний етнокультурний код тексту. Саме ці культурно марковані одиниці становлять одну з найбільших труднощів для перекладача, оскільки потребують не лише мовної, а й культурної інтерпретації.

Актуальність дослідження зумовлена загальним інтересом мовознавців до реалійного простору текстів різножанрових художніх творів, підсиленою увагою перекладознавців до проблеми відтворення культурно маркованих одиниць художнього мовлення, зокрема реалій, що відображають національно-історичну специфіку певної епохи, відсутністю порівняльного аналізу специфіки відтворення реалій в україномовних перекладах романів «Kim» і «The Jungle Book».

Зв'язок роботи з науковими темами. Кваліфікаційну роботу виконано в межах ініціативної наукової теми кафедри «Іноземна філологія та переклад» Національного університету «Запорізька політехніка» № 06124 «Лінгвосеміотичні параметри міжкультурної комунікації». Тема роботи затверджена Наказом ректора № 508 від 13.11.2025 р.

Об'єктом дослідження виступають реалії англомовних творів Р. Кіплінга «Kim» і «The Jungle Book».

Предметом дослідження є способи та порівняльний аналіз відтворення визначених одиниць в україномовних перекладах.

Мета роботи полягає у встановленні та здійсненні порівняльного аналізу способів відтворення реалій англомовних творів Р. Кіплінга «Kim» і «The Jungle Book» в україномовних перекладах.

Мета дослідження передбачає виконання таких **завдань**:

- з'ясувати статус реалії як мовної одиниці;
- проаналізувати класифікації реалій;
- здійснити опис біографічного та культурно-історичного контексту творчої спадщини Р. Кіплінга;
- визначити реалії творів Р. Кіплінга «Kim» і «The Jungle Book»;
- проаналізувати та порівняти способи відтворення реалій творів Р. Кіплінга «Kim» і «The Jungle Book» у різних україномовних перекладах.

Матеріалом дослідження слугує шістьсот реалій творів Р. Кіплінга «Kim» [57] і «The Jungle Book» [58] і їх перекладів українською мовою [51–56].

У роботі використано такі **методи дослідження**: *аналізу, синтезу, узагальнення, опису та систематизації* – для з'ясування теоретико-методологічних засад дослідження; *аналізу та опису* – для аналізу біографічного та культурно-історичного контексту творчої спадщини Р. Кіплінга; *контекстуально-інтерпретативного, семантичного аналізу*, а також *методу класифікування* – для типологізації реалійного фонду творів Р. Кіплінга «Kim» і «The Jungle Book»; *порівняльного, перекладацького*, а також *контекстуально-інтерпретативного, семантичного та стилістичного аналізу* – для аналізу та порівняння способів відтворення реалій творів Р. Кіплінга «Kim» і «The Jungle Book» у різних україномовних перекладах.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній вперше висвітлено біографічні та культурно-історичні факти, що здійснили вплив на творчу спадщину Р. Кіплінга та її реалійний фонд, вперше також простежено та порівняно способи відтворення реалій англійських творів Р. Кіплінга «Kim» і «The Jungle Book» на матеріалі їх перекладів, зробленими різними україномовними авторами.

Теоретичне значення дослідження визначається його внеском у теорію та практику перекладу, що здійснюється завдяки встановленню особливостей

іншомовного відтворення реалійного фонду різножанрових творів англomовної художньої літератури.

Практичне значення дослідження полягає в можливості застосування його результатів у викладанні нормативних курсу з теорії та практики перекладу англійської мови, літературознавства, а також спецкурсів з етнолінгвістики, літературного перекладу, укладанні словників реалій літературних творів Р. Кіплінга.

Апробація роботи здійснювалася на щорічній науково-практичній конференції «Тиждень науки», проведеної 14–18 квітня 2025 р. у Національному університеті «Запорізька політехніка», а також на I Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми дискурсології, перекладознавства та методики викладання», проведеної 21 листопада 2025 р. у Національному університеті «Запорізька політехніка». За результатами апробації надруковано тези [15; 16].

Структура роботи визначається її метою та завданнями. Робота складається із вступу, двох розділів, висновків та списку літератури із 58 найменувань. Загальний обсяг магістерської праці складає 83 сторінки друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ

ДОСЛІДЖЕННЯ РЕАЛІЙ

Задля висвітлення теоретико-методологічних засад роботи проаналізовано поняття «реалія», наведено класифікації реалій, висвітлено теоретико-практичні засади перекладу реалій, а також описано етапи та методи дослідження реалій Р. Кіплінга у ній.

1.1. Поняття «реалія»

Поняття «реалія» (від лат. *realia* – *речовинний, дійсний*) не здобуло однозначного тлумачення ані в лінгвістиці, ані в перекладознавстві. До реалій відносять слова, що позначають предмети матеріальної та духовної культури, властиві тільки даному народу [4, с. 75]. Реаліями також вважають

- «предмети або явища, пов'язані з історією, культурою, економікою і побутом» [48, с. 134];

- «своєрідні лакуни, що не спостерігаються в іншій культурі та мові» [13, с. 108];

- «лексеми, що позначають реалії побуту та суспільного життя, специфічні для певної країни, народу чи місцевості» [2, с. 68];

- «слова, за допомогою яких єможливо описати чужі звичаї, особливості життя та побуту відтворити місцевий колорит» [12, с. 23];

- «специфічні національні слова та звороти, які не мають еквівалентів у інших мовах, оскільки не існує подібних предметів і явищ в інших країнах» [28, с. 94].

Отже, реалії виступають засобами позначення предметів та явищ побуту, культури, історії, традицій, звичаїв представників певної лінгвокультури. Вони є невід'ємною частиною будь-якої мови. Зауважимо

також, що саме слово реалія вживається як для позначення лексеми на позначення національно-маркованого або культурно-специфічного поняття чи об'єкта, так і саме поняття або об'єкт, позначений подібною одиницею.

Більшість мовних реалій асоціюється з національно-культурними еталонами, стереотипами, міфологією. Розуміння національно-культурної специфіки мовних реалій тісно пов'язано з проблемами усвідомлення світу людиною та відображенням цього усвідомлення в мові.

В англійських джерелах для позначення поняття «реалія» використовуються словосполучення *cultural terms*, *cultural words*. Д. Робінсон називає такі слова *реаліями, культурно-специфічними явищами* чи *культурно-специфічними предметами* [41, с. 122]. Кр. Норд використовує термін *культурема* [37, с. 94]. С. Сарчевич також вживає поняття *культурне зумовлене слово*, вказуючи, що подібні одиниці позначають національно-марковані поняття

- географії та екології;
- матеріальної культури;
- соціальної культури [43, с. 129].

І. Гамбієр вживає поняття «*культурно-специфічні посилання*» [32, с. 159]. Існує також безліч інших, синонімічними вказаному поняттю термінів: *безеквівалентна лексика, побутовізми, варваризми, алієнізми, фонові слова діалектизми, національно-маркована лексика, культуреми*. Поява реалій у тій чи іншій мові визначаються зовнішніми факторами (наприклад, державним устрійом країни, історією та культурою певного народу, контактами носіїв певної мови) [9, с. 28].

Як свідчать вказані визначення, реалії розглядають як мовні одиниці з яскраво вираженим національно-культурним значенням, що співвідноситься з поняттями, об'єктами та фрагментами об'єктивної реальності певної лінгвоспільноти, а також самі поняття, предмети або явища. Поява нових

реалій в матеріальному, духовному або суспільному житті призводить до виникнення мовних одиниць на їх позначення.

На думку Л. І. Мацька та О. М. Мацько, реалії належать до експресивно-стилістичних засобів мови, що впливають на смислову й емоційну виразність художнього тексту [19, с. 12]. Реалії для науковців є «культурно специфічними лексемами, що реалізують функцію міжкультурного маркера та підсилюють ефект аутентичності художнього наративу» [9, с. 13].

А. Г. Кирда та О. О. Письменна вважають, що кожна мова віддзеркалює реалії національного часу та простору, а отже, реалії – це не просто слова, а частинки національної ідентичності, які повинні бути максимально точно збережені при перекладі [11, с. 253]. Водночас такі лексичні одиниці є складними для перекладу. Їх відносять до безквівалентної лексики, що немає своїх перекладацьких відповідників [20, с. 174].

Необхідно розмежовувати безквівалентну лексику та реалії. Зауважимо, що поняття «безквівалентна лексика» є більш широким, ніж поняття «реалія». Реалії входять до складу безквівалентної лексики як самостійний шар слів. Із часом деякі із реалій фіксуються у перекладацьких словниках. Подібні одиниці не вважаються вже безквівалентними. Існує також поняття «фонова лексика», що виступає засобом кодифікації додаткових знань, які також називають фоновими та такими, що сприяють розумінню змісту комунікації та її одиниць [6, с. 6].

Зазначимо, що деякі науковці наголошують на схожості реалій із термінами та власними іменами [25, с. 467]. Так, наприклад, реалії, як і терміни, являють собою однозначні слова та словосполучення на позначення понять, предметів, явищ, які не мають синонімів. І реалії, і терміни можуть включати до свого складу слова іншомовного походження. Але, на відміну від термінів, значення реалій є національно або етнокультурно забарвленим.

Крім того, реалії та терміни відрізняються за способом проникнення до інших мов: термін поширюється разом із об'єктом чи предметом, який

позначає, у той час, як реалії потрапляють до іншої мови через ЗМІ або літературу. Реалії виникають у мові шляхом природнього творення, у той час, як терміни створюються або штучно, або шляхом переосмислення чи на основі слів, що вже існують [21, с. 21].

Слід також відзначити, що в деяких випадках можливий перехід реалій в терміни або ж навпаки. Окремі одиниці можуть вважатися одночасно і термінами, і реаліями. Розумінню, чи є мовна одиниця терміном або реалією, необхідно проаналізувати контекст її застосування. Терміни використовуються здебільшого в науково-технічній літературі, в той час, як контекстом застосування реалій є художня література, публіцистика.

Думки науковців з приводу співвідношення реалій і власних імен розходяться. Деякі науковці вказують на необхідність включення власних імен до реалій [25, с. 467]. Протилежна точка зору полягає в тому, що «власне ім'я не завжди є носієм інформації країнознавчого та культурного характеру» [1, с. 48].

Виходячи з вищезазначеного, можна виокремити наступні відмітні риси слів-реалій:

- вони можуть належати до різних класів лексичних одиниць, не втрачаючи при цьому свого статусу;
- вони можуть бути емоційно забарвленими;
- основним критерієм відмежування реалій від інших класів лексичних одиниць є їх національне та етнокультурне забарвлення.

Реалії є не лише носіями предметної інформації, а й інструментами культурної трансляції, здатними передавати етнокультурний колорит і національну специфіку.

Отже, реалії існують у будь-якій мові, позначаючи в ній поняття, об'єкти та явища, що належать тільки певній лінгвокультурній спільноті. Значення цих одиниць виявляє їх етно- або національно-культурне забарвлення. Існує безліч визначень реалій та одиниць їх позначення (наприклад, культурні

слова, екзотизми, алієнізми, безеквівалентна лексика, культурами, національно-маркована лексика), що свідчить про розбіжності у поглядах на них у науковців. Реалії входять до складу безеквівалентної лексики, що фіксує фонові знання представників певної лінгвокультурної спільноти. Безеквівалентна лексика не має відповідників у мові перекладу, в той час, як реалії, хоча й далеко не всі, можуть отримувати із часом подібні відповідники.

1.2. Види та класифікації реалій

Різноманітність тематики, значення, форми, фонетичних, лексичних та інших особливостей реалій спричиняє необхідність класифікування цих одиниць та розрізнення їх видів. Це, в свою чергу, надає можливість систематизувати та впорядкувати їх, полегшує їх відтворення засобами іншої мови.

У сучасній лінгвістиці існують різні класифікації реалій, що зумовлено не тільки їх розмаїттям, але й різними ознаками, покладеними в основу класифікування цих мовних одиниць. Розмежовують конотативні реалії, які отримують певні додаткові конотації при надходженні до іншої етнокультурної та мовної спільноти, а також реалії денотативні, що позначають поняття, притамані лише одній спільноті, які можуть бути незрозумілими для іншої [3, с. 16].

Реалії розрізняють за їх змістовою та предметно-тематичною ознакою, вказуючи, що подібними одиницями є події суспільного та культурного життя певної країни, її суспільні організації, традиції, національні вироби, витвори мистецтва та літератури, імена історичних діячів, науковців, письменників, композиторів тощо, явища природи, а також низка інших, які не підлягають класифікуванню [5, с. 53].

Також існує класифікація реалій, що спирається на тематичні (предметні) асоціації:

- географічні реалії (назви географічних об'єктів, назви ендеміків);
- етнографічні реалії (побут, труд, мистецтво та культура, етнічні об'єкти, міри та гроші);
- суспільно-політичні реалії (органи та носії влади, особливості адміністративно-територіального устрою, військові реалії, реалії суспільно-політичного життя) [18, с. 307].

За часовими ознаками розрізняють сучасні та історичні реалії [23, с. 272]. Реалії також можуть належати одній або кільком мовам. Особливо важливим є цей фактор для перекладу вказаних одиниць.

Реалії можуть бути національними, відомими усій нації, локальними, що використовуються в певній говірці чи діалекті, мікролокальними, характерними лише для певної місцевості. Реалії поділяють також на інтернаціональні, притаманні лексиці багатьох мов та регіональні, які відомі представникам окремих регіонів світу, куди входять кілька країн, об'єднаних певними економічними, соціально-політичними, історичними факторами [14, с. 62].

Диференціація за структурними ознаками виявляє наявність реалій-слів і реалій-словосполучень [26, с. 233]. За способом перекладу розрізняють реалії, які зафіксовані у перекладацьких словниках, та безеквівалентні одиниці [1, с. 48; 12, с. 54; 17, с. 72].

Згідно зі способом передачі інформації в міжкультурній комунікації та комунікативних стратегій, залучених при цьому, розрізняють:

- стратегії адаптації та транслітерації, у межах яких реалії залишають свою вихідну форму при відтворенні засобами іншої мови;
- стратегія функціональної заміни, коли підбирається аналог із мови перекладу;

- стратегія пояснення, що передбачає додавання певних слів для пояснення реалії засобами іншої мови [29, с. 340–341].

Реалії розрізняють і за психолінгвістичними моделями їх творення, які виявляють спосіб їх концептуалізації, а також за категоріями, які вказують на різні ознаки реалій, зокрема такі, як невідомість, екзотичність та ін. [36, с. 222].

Вищезазначене дозволяє стверджувати, що класифікування реалій здійснюється за принципами:

- тематичного або предметного розподілу (за змістом, семантичним значенням, з урахуванням ознак денотатів);
- територіального розподілу (в залежності від національної та мовної приналежності);
- часового розподілу (в синхронічному та діяхронічному плані);
- історичного розподілу (за маркуванням в часі);
- структурного розподілу (за словотворчою структурою).
- перекладацького розподілу (за належністю реалій до словникового складу мови перекладу);
- комунікативними ознаками (за стратегіями їх відтворення);
- когнітивними ознакам (за когнітивними категоріями та психолінгвістичними моделями).

Отже, велика кількість слів-реалій зумовлює появу їх різних класифікацій, що свідчить про значний інтерес науковців до цих одиниць та вказує на різні ознаки та принципи, покладені ними в основу їх класифікування. Розподіл та класифікування реалій здійснюється за тематичним, територіальним, часовим, історичним, структурним перекладацьким принципом, комунікативними ознаками та когнітивними ознаками. Класифікації реалій сприяють систематизації та упорядкуванню цих одиниць.

1.3. Теоретико-практичні засади перекладу реалій

Р. П. Зорівчак вважає реалії чи не найнебезпечнішими із «підводних каменів», які доводиться долати перекладачам з метою адекватного перекладу цих одиниць засобами іншої мови [8, с. 18]. Розглядаючи реалії як факти «неперекладеного в перекладі», який «потрібно перевиразити, відтворити для нового адресата його мовою» [8, с. 19], перекладознавець привертає увагу до «парадокса реалій», вказуючи при цьому, що вони, як правило, є, з одного боку, одиницями, які неможливо перекласти, а з іншого, такими що відтворюються зазвичай не тільки шляхом перекладу [9, с. 44].

Науковці вважають, що втрати при перекладі реалій є, як правило, неминучими [17, с. 73; 27, с. 330; 31, с. 56; 45, с. 90]. Збереження плану змісту передбачає відтворення значення мовних одиниць та реалій через один із типів відповідностей: повний, частковий або ж його відсутність. При зіставленні мов відсутність відповідностей є типовою для реалій, що може компенсуватися їх транскрибуванням, описом або приблизним перекладом, який вимагає застосування різних перекладацьких трансформацій [29, с. 340].

Реалії не співпадають за «обсягом їх референційного значення» з одиницями іншої мови, саме тому їх відтворення потрібно здійснювати на основі семантичної еквівалентності текстів та урахування принципів підкорення елементів (якими є і реалії) цілому, тобто тексту, в якому вони використовуються [12, с. 54]

В. В. Коптілов розглядає реалії як крайній випадок безеквівалентності – безеквівалентність у «чистому вигляді», пов'язуючи вирішення проблеми їх передачу із теорією лексичних варіантів [14, с. 203–205]. Лексичними варіантами, у його розумінні, є частина тих відносно однорідних за змістом засобів мови перекладу, які можна задіяти в якості паралельних або співвідносних засобів відтворення безеквівалентних одиниць мови оригіналу.

Подібні одиниці можуть розширювати, звужувати, конкретизувати значення безеквівалентних засобів вихідної мови [47, с. 203].

В. В. Коптілов вважає, що лексична варіативність, яка припускає «значні коливання» при відтворенні значення мовних одиниць є не тільки припустимою, але й у деяких випадках єдино можливою для передачі реалій засобами іншої мови [14, с. 204]. Основними способами перекладу реалій В. В. Коптілов вважає транскодування (його різні види), перифрастичний переклад (опис), функціональний аналог, вживання новотвору, а також узагальнено-приблизний (гіпонімічний) переклад [14, с. 205].

Основною проблемою при цьому стає для перекладача вибір способу передачі реалії, щоб дозволить звести до мінімуму втрати її значення при відтворенні та забезпечити максимальну можливість його компенсації. Найбільш поширеним способом відтворення реалій більшість науковців вважають саме різні види транскодування [17, с. 74; 27, с. 330; 31, с. 57; 45, с. 91]. При транслітерації засобами мови перекладу передається графічна форма одиниці вихідної мови, а при транскрипції – його звукова форма. Означені способи, як правило, застосовуються при відтворенні іншомовних власних назв. Калькування полягає у заміні складових частин реалії (її морфем чи слів) їх прямими лексичними відповідниками в мові перекладу.

Описовий переклад полягає у розкритті значення одиниці вихідної мови за допомогою розгорнутих словосполучень, що розкривають зміст і значення цієї одиниці. Подібний спосіб передавання реалій вважається досить громіздким, проте єдиним у окремих випадках. Часто при перекладі реалій вдаються до поєднання двох прийомів – транскрипції, транслітерації та описового перекладу, який подається у дужках, у виносці або в коментарі. Подібний комбінований спосіб перекладу надає можливість поєднати стислість і економність засобів вираження, властивих транскрипції, розкриваючи при цьому її зміст і значення реалії та роблячи її зрозумілою для іншомовного адресата [3, с. 17].

Наближений переклад полягає в пошуку найближчої за значенням відповідника в мові перекладу для лексичної одиниці вихідної мови. Подібні еквіваленти називають «аналогами» [17, с. 75]. Застосовуючи в процесі перекладу реалій подібні одиниці потрібно брати до уваги, що в деяких випадках вони можуть створювати не зовсім правильне уявлення про характер поняття чи явища, що позначається ними.

У деяких випадках перекладачеві також доводиться вдаватися до трансформаційного перекладу, що полягає у перебудові синтаксичної структури речення із реалією, до лексичних заміन із повною зміною значення подібної одиниці, тобто до того, що називається перекладацькими трансформаціями [10, с. 300–334].

Досить часто приблизний переклад реалії здійснюється за допомогою її функціонального аналогу, що існує у мові перекладу, та може викликати схожу реакцію у реципієнта. Опис, пояснення, тлумачення як способи приблизного перекладу застосовуються за умов неможливості використання інших.

Іншомовне відтворення реалій ускладнює наявність в них конотацій, тобто додаткових значень цих одиниць. Запобігання їх втратам передбачає необхідність декодування додаткової інформації, закладеної в значенні цих одиниць [12, с. 55]. Для правильного декодування перекладач повинен володіти фоновою інформацією, що, як правило, визначає зміст цієї додаткової інформації.

Фонова інформація – це соціокультурні, етнографічні, історичні, політичні і т.і. факти життя та діяльності певної нації або національності, особливості її географічного середовища, топоніміки, предметів і об'єктів матеріальної культури тощо [6, с. 7].

Зауважимо, що фонова інформація не є чимось назавжди фіксованим. Її частина може втрачатися з часом. Складність подолання часової дистанції при перекладі реалії, що позначає поняття з минулого, може полягати також у

неможливості здійснити такий же вплив на сучасного адресата, як, наприклад, на сучасників автора твору, в якому використані подібні реалії.

І. О. Царенко, О. О. Царенко говорять про застосування стратегії форенізації, що дозволяє передати «іншомовність» реалій при їх відтворенні в перекладі, а також стратегії доместікації, що сприяє їх уподібненню до мовних засобів, якими користується адресат перекладу [27, с. 328]. Перекладознавці також попереджають, що постійне звернення до однієї із стратегій перекладу призведе або до насичення перекладеного тексту іншомовними одиницями чи екзотизмами (при транслітерації чи транскрипції), або до непомірного розширення тексту (при застосуванні описового чи перифрастичного способу перекладу), або ж до повної втрати національної специфічності (при уподібненні), або ж до збідніння змісту (при гіпонімічному відтворенні реалій) [27, с. 330].

Зауважимо, що вибір способу перекладу залежить від декількох факторів: характеру тексту; значущості реалії в контексті; характеру реалії та її місця в лексичних системах мов оригіналу та перекладу; від самих мов, їх словотвірних можливостей; літературної традиції передачі реалії; від адресата перекладу [12, с. 58–59].

Вибір способу перекладу залежно від характеру тексту здійснюється, відповідно, з урахуванням його жанрових особливостей. Наприклад, у прозі реалія може бути пояснена у примітці, що не є прийнятним для драматичного твору. У пригодницькому романі транскрипція може сприяти відтворенню екзотики та колориту інших країн, їх національно та культурно зумовлених понять, певного географічного або будь-якого іншого фону подій тощо.

Вирішальним при виборі способу перекладу є роль, яку реалія відіграє в тексті, експресивність її значення. Залежно від того, чи може бути сконцентрована на ній увага читача або ж вона є непримітною деталлю в тексті оригіналу, по-різному буде вирішуватися питання про вибір способу її перекладу. Часто, розпізнавши в тексті реалію, перекладач намагається відразу

її транскрибувати. Це призводить до того, що він не відтворює зміст реалії, не вирішуючи при цьому основного комунікативного завдання – створення комунікативно рівноцінного тексту перекладу.

Перекладач може також помилково зосередити увагу іншомовного читача на малозначущій деталі, позначеній реалією, що суперечить задуму автора оригінального тексту. Подібна акцентуація може здійснити шляхом детального опису реалії, неправильного розташування реалії у реченні, де вона використовується, використання неологізму разом із коментарем значення реалії та ін. Аргументом проти масового введення реалій в текст перекладу є небезпека перенасичення тексту іншомовними та незрозумілими для читача реаліями, що може призвести до викривленої рецепції ним цільового тексту.

Вибір способу перекладу залежно від характеру реалії передбачає урахування її особливостей як одиниці в лексичних системах відповідних мов, в тому числі й таких її показників, як відомість або невідомість, приналежність до певної категорії, в тому числі й темпоральної або локальної. Зауважимо, що найбільш відомими є інтернаціональні реалії, які не ускладнюють розуміння тексту, не вимагають додаткового тлумачення чи пояснення і можуть без перешкод перейти до іншомовного тексту в транскодованому вигляді.

Транскрибуванню можуть підлягати ті реалії, що є значущими для ретрансляції понять певної культури та спільноти, а також стилістично маркованими та, відповідно, відзначеними автором. Якщо реалія є словосполученням, що складається із одиниць, які мають еквіваленти в мові перекладу, реалія може бути відтворена калькуванням за умов адекватного передавання ним її змісту. Існують також реалії, які транскрибуються за традицією, незважаючи на те, що в них є відповідники у інших мовах, наприклад, *borshch*, а не *beet soup*, *duma*, а не *parliament*, *karma*, а не *fate*, *samurai*, а не *warrior* та ін.

Вибір способу перекладу залежить і від мови вихідної, з якої походить реалія, та мови цільової, в яку необхідно її ретранслювати. Не всі мови однаково чутливі до іншомовних транскодованих запозичень. Так, наприклад, англійська мова є однією з тих, що достатньо легко «присвоює» собі транскодовані іншомовні реалії [35, с. 57]. Це можна також сказати про українську мову, яка постійно «вбирає в себе» англійські слова. Проте, це не можна сказати, наприклад, про французьку мову, в якій вживання транскрибованих слів є обмеженим через заміну їх власними відповідниками (наприклад, *software* – *logiciel*) [39, с. 107]. Вирішення питань вибору між транскрипцією та перекладом також залежить від граматичних і словотвірних особливостей мови перекладу [28, с. 95].

Вибір способу перекладу залежить і від адресата перекладу. При виборі способу та засобів передачі реалій слід враховувати, до якого ступеня слова їх відтворення є знайомими адресату або читачу перекладу, чи дозволяє контекст їх вживання зрозуміти йому їх значення. У цьому випадку перекладач повинен вміти уявити собі, як адресат його перекладу може потенційно сприйняти цю реалію, чи зможе він зрозуміти її в тому чи іншому випадку і т.і.

Таким чином, науковцями пропонуються різні підходи та шляхи вирішення проблеми перекладу реалій, по-різному також пояснюються причини застосування тих чи інших стратегій і способів перекладу, що здійснюється з урахуванням засадничих позицій і ключових положень різних теорій перекладознавства. Основні складнощі при міжмовній передачі реалій полягають у відсутності у мові перекладу відповідника або еквівалента реалії, що зумовлено відсутністю поняття або об'єкта, який позначає ця одиниця, а також необхідності відтворення національно-культурного забарвлення цієї одиниці іншомовними засобами. Вибір способу перекладу залежить також від жанру тексту, значущості реалії в ньому, мовних особливостей реалії, традицій її відтворення, адресата.

1.4. Етапи та методи дослідження

Здійсненню нашого комплексного та системного дослідження сприяє усвідомлення його логіки, що відбувається шляхом аналізу та опису його етапів, а також характеристики методів, залучених на кожному із них. Під методом розуміємо «дослідницький прийом, що використовується для виконання дослідницьких завдань відповідно до певної теорії і принципів (методології) пізнання» [24, с. 11]. Залучені у нашій роботі методи є не тільки суто лінгвістичними, але й загальнонауковими, що знаходять своє використання у будь-якому науковому дослідженні.

Перший його етап скеровано на вибір матеріалу для майбутнього аналізу, яким стали шістсот реалій із творів Р. Кіплінга «Кім» («Kim», 1901 р.) та «Книга джунглів» («The Jungle Book», 1894 р.). Для цього залучалися методи контекстуально-інтерпретативного, семантичного та стилістичного аналізу.

Другий етап присвячено аналізу теоретико-методологічних засад вивчення реалій у лінгвістиці та перекладознавстві. З цією метою аналізуються визначення поняття «реалія», які існують у лінгвістиці та її окремих дисциплінах, надається характеристика реаліям як одиницям безеквівалентної лексики, з'ясовуються спільні та відмінні риси реалій і термінів, а також реалій і власних імен.

На цьому етапі дослідження наводяться також класифікації реалій, що існують у лінгвістиці. Подібні класифікації віддзеркалюють особливості угруповання вказаних одиниць за принципами тематичного або предметного розподілу, часового розподілу, історичного розподілу, структурного розподілу, перекладацького розподілу. Крім того, на вказаному етапі визначаються також теоретичні аспекти перекладу реалій, що здійснюється з урахуванням засадничих позицій і ключових положень окремих теорій перекладознавства, в межах яких і вирішується проблема перекладу вказаних

одиниць, визначаються її теоретичні підвалини та пояснюються причини застосування тих чи інших способів перекладу. Реалізації вищезазначеного сприяло застосування загальнонаукових методів аналізу та синтезу, узагальнення та опису. Використання методу систематизації дозволило проаналізувати класифікації реалій, що існують в лінгвістиці.

Третій етап було присвячено аналізу біографічного та культурно-історичного контексту творчої спадщини Р. Кіплінга. Задіяними при цьому були методи аналізу та опису.

На *четвертому етапі* ми здійснили типологізацію реалій, обраних із творів Р. Кіплінга. Це потребувало звернення до контекстуального та семантичного аналізу, а також методу класифікування.

П'ятий етап було присвячений порівняльному та перекладацькому аналізу реалій у творах Р. Кіплінга. Визначенню способів перекладу аналізованої групи реалій сприяло використання низки спеціальних методів, що застосовуються в перекладознавстві та лінгвістиці: перекладацького, контекстуально-інтерпретативного аналізу, семантичного та стилістичного аналізу. Задіяним був також метод опису. Порівняння способів перекладу реалій Р. Кіплінга, здійснених різними перекладачами, здійснювалося за допомогою методу порівняльного аналізу.

Таким чином, виокремлення етапів дослідження, присвяченого перекладу реалій Р. Кіплінга, зумовлено його логікою та завданнями. Перший етап, виконаний за допомогою контекстуального, семантичного та стилістичного є етапом вибору фактичного матеріалу. На другому етапі визначалися теоретико-методологічні засади вивчення реалій у лінгвістиці та перекладознавстві, що здійснювалося із залученням загальнонаукових методів аналізу та синтезу, критичного узагальнення та опису, а також методу систематизації. Третій етап, здійснений за допомогою аналізу та опису, є етапом аналізу біографічного та культурно-історичного контексту творчої спадщини Р. Кіплінга. Четвертий етап, скерований на типологізацію реалій із

творчого доробку Р. Кіплінга, виконувався методами контекстуального, семантичного аналізу, а також класифікування. П'ятий, перекладацький етап роботи, потребував звернення до методів перекладацького, контекстуально-інтерпретативного, семантичного, стилістичного, порівняльного аналізу, а також метод опису.

РОЗДІЛ 2

ПЕРЕКЛАД РЕАЛІЙ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ Р. КІПЛІНГА

У розділі висвітлено культурно-історичний і біографічний контекст творчої діяльності Р. Кіплінга, визначено та класифіковано реалії його творів «Kim», «The Jungle Book», встановлено та порівняно способи їх відтворення різними україномовними перекладачами.

2.1. Біографічний і культурно-історичний контекст творчої діяльності Р. Кіплінга

Творчість англомовного письменника, поета та журналіста, лауреата Нобелівської премії з літератури 1907 року Редьярда Кіплінга формувалася в умовах колоніальної експансії Індії Великобританією. Зазначені вплинули не тільки на тематичну спрямованість, мовні особливості, систему образів, реалії творів Р. Кіплінга, але й на його індивідуальний стиль та особливості світобачення.

Відомий своїми прозовими та віршованими творами, Р. Кіплінг народився у Бомбеї, одному із найбільших міст Індії у 1865 році. Його батько Джон Локвуд Кіплінг був знавцем індійського мистецтва, художником та ілюстратором, а також директором музею мистецтв в Лахорі [30, с. 27]. Мати Р. Кіплінга Еліс (Макдональд) Кіплінг походила з відомої англійської сім'ї Макдональдів, була освіченою людиною, захоплювалася літературою, що позначилося на вихованні та навчанні малого Редьярда, а також його любові до слова, цікавих сюжетах розповідей матері, мистецтва. Взаємодія з місцевим населенням, природність середовища, що оточувала його, батьківські розповіді заклали основу його любові до Індії, що виявилася згодом у його творчості.

У шість років хлопчика було відправлено до прийомної сім'ї в Англії, з якої згодом він пішов до школи для дітей військових. Саме ці роки стали найбільш травматичними для нього через розлучення з батьками, психологічний тиск, що здійснювали на нього у прийомній сім'ї та школі, жорстоке поводження з боку вчителів та інших учнів. Редьярд почувався самотнім та ізольованим. А тема жорстокості та необхідності виживання знайшла вихід у серії його оповідань про Мауглі, які були написані та опубліковані у збірках «Книга Джунглів» та «Друга книга Джунглів» («The Jungle Book», 1894 р., «The Second Jungle Book», 1895 р.). Період дитинства та юнацькі роки сформували його подвійну індо-англійську ідентичність, а також визначили колоніальну тематику його творів [30, с. 54].

До Індії він повернувся лише у 1882 р., коли йому виповнилося шістнадцять років. Робота помічником редактора в газеті «The Civil and Military Gazette», на яку Р. Кіплінг влаштувався відразу по приїзду до Індії, надала йому можливість взаємодіяти з представниками британської еліти та місцевим населенням, висвітлювати події, що відбувалися в колоніальній Індії тих часів, спостерігати за її життям та зрозуміти особливості імперської системи і її впливу на британську колонію та її мешканців [30, с. 50].

Спостереження Р. Кіплінга часів роботи в газеті (1882–1887 р.), а також досвід, отриманий при навчанні в школи, знайшли відображення у його ранніх творах «The Story of the Lieutenant» (1885 р.), «The Man Who Would Be King» (1886 р.), опублікованих частково в газеті, де він працював [30, с. 51]. У визначений період Р. Кіплінг також розпочинає писати вірші, які разом із короткими прозовими творами було опубліковано у 1888 році в збірці «Департаменські пісні» («Departmental Ditties») [30, с. 52]. Зміст творів збірки базувався зокрема на тому досвіді, який Р. Кіплінг отримав, працюючи в газеті.

У 1888 році з'явилися «Прості оповіді з гір» («Plain Tales from Hills») Р. Кіплінга, які містили лаконічні розповіді про життя британської Індії, що

попри домінування британського колоніального режиму, зберігала та продовжувала розвивати свої культурні традиції. Про це зокрема свідчать вірші видатного індійського поета Галіба, який писав їх мовою урду (одна із визнаних мов Індії), романи індійського письменника Банкіма Чаттерджі [34, с. 127].

Попри захоплення європейською культурою окремих представників індійського суспільства, були продовжені традиції класичного індійського мистецтва, музики тощо. У містах Лакнау та Джайпур місцевим населенням було сформовано школу індійського танцю катхак. Наприкінці ХІХ століття виник також рух за відродження індійського живопису. У визначений період Індія являла собою складну та суперечливу картину сплетення різних національних, культурних, релігійних та інших чинників, що часто вступали в протиріччя одне з одним.

Учасником визначених подій був і Р. Кіплінг. У 1887 році він перейшов працювати до газети «Pioneer» [30, с. 60]. Його найкращі оповіді про Індію та її колоніальний побут вийшли саме в Індії, в дешевих виданнях. У 1889 році Р. Кіплінг подорожував світом, пишучи дорожні замітки. У жовтні 1889 року він переїхав до Лондона, і наступні роки стали для нього роками визнання та слави.

Вдосконалюючи свій талант, він написав віршований твір «Балади про Схід і Захід» (1889 р.), а дещо пізніше – «Казарменні балади», які були опубліковані у 1892 році. Головною темою «Казарменних балад» стала тяжкість солдатського життя на службі Британської імперії в Індії. «Казарменні балади» були написані розмовною мовою солдат, в основному кокні. Більшість балад є ліричними. Їх тематика – це не дія, а почуття солдатів [30, с. 68].

На відміну від «Казарменних балад», «Індійські балади» та більшість «Морських балад» написані звичайною літературною мовою, іноді з включенням архаїчних бібліїзмів. Вони включають пригоди та індійський

колорит, є більш урізноманітненими тематично. В них йдеться про життя в Індії та морські пригоди [30, с. 70].

У 1890 році виходить перший роман Р. Кіплінга «Світло, що згасло», який вважається частково автобіографічним [30, с. 82] та віддзеркалює його особистий досвід та відчуття світу, власне травматичність його сприйняття, а також досвід роботи помічником редактора, редактором і журналістом. У 1901 році виходить відомий роман Р. Кіплінга «Кім», що вважається «прощальним словом до Індії» [30, с. 100].

Зауважимо, що сам автор вважав роман «Кім» одним із найбільш вдалих творів. В ньому йдеться про хлопчика Кіма (Кімбалла) О'Хара, посиротілого сина ірландського солдата та індіанки, який після смерті батька виростає на вулицях індійського міста. Зустрівши тибетського монаха, Кім стає його учнем, і вони разом починають подорожувати по Індії. На своєму шляху вони зустрічають полк батька Кіма, після чого він починає навчатися у школі. Паралельно його починають готувати до розвідувальної діяльності британські спецслужби. Після закінчення школи Кім продовжує подорожувати з ламою, оскільки це прикриття дозволяє йому виконати завдання спецслужб, не привертаючи уваги.

Роман виявляє конфлікт між духовним пошуком головного персонажа та необхідністю працювати агентом-розвідником. Однією із тем роману постає виховання людини через її власний досвід, взаємодію з іншими людьми, мандри, зміну ролей, необхідність пристосуватися та адаптуватися, розуміти специфіку культури та релігії, що, у свою чергу, виявляє певний зв'язок між подіями життя головного героя роману та біографією самого Р. Кіплінга. Образ Індії постає при цьому в романі не як соціокультурний та природний фон подій, які розгортаються в романі, а як живий багатовимірний світ, що впливає на ці події, а також долі персонажів роману.

Сам сюжет роману – мандри головного героя, який стає агентом британської розвідувальної служби, по країні – надає можливість показати

життя, побут, нрави та звичаї її мешканців. Це зумовлює наявність в романі великої кількості індійських топонімів, антропонімичних одиниць, різноманітних реалій, які відсилають до понять життя та побуту різних народів, що мешкали в Індії у визначені часи. Роман стає своєрідною «енциклопедією» життя країни кінця XIX – початку XX століть. Водночас його автор «виправдовує» присутність британців у країні, що додає багатшаровості роману, зумовлюючи широкий інтерес та його постколоніальне прочитання далі. Роман вважається апогеєм творчості Р. Кіплінга [30, с. 101].

Своєрідністю авторського стилю Р. Кіплінга є використання значної кількості реалій. Подібні одиниці є не тільки засобами позначення національно-культурних і релігійних понять індійського суспільства. Вони стосуються також понять міфологізованого світу, створеного Р. Кіплінгом у збірці казок для дітей «Just So Stories» (1902 р.) [30, с. 134].

Зазначимо, що ідеєю створення дванадцяти казок, включених до збірки «Just So Stories», полягала у необхідності пояснення у донауковій та цікавій для дітей формі понять, пов'язаних із світом та устроєм природи, тваринним світом, певними соціально-культурними поняттями. Р. Кіплінг створював зазначену збірку для спілкування з власними дітьми Джоном (1897 р. народження), Джозефіною (1899 р. народження) та Елсі-Жан (1902 р. народження) [30, с. 160], що й виявляє взаємозв'язок особистого життя та творчості автора.

Збірка казок згодом стала популярною не тільки у Великій Британії, але й поза її межами, здійснивши внесок у світову літературу для дітей. Збірка була написана простою літературною мовою, ритмічною та яскравою, наповненою повторами та образами. Не тільки тексти казок збірки, але й сама її назва «Just So...» відображають традицію розповіді історій мамою Р. Кіплінга, сприйняту ним у дитинстві.

Казки «Just So Stories» іноді порівнюють із циклом збірок «The Jungle Book» (1894 р.) та «The Second Jungle Book» (1895 р.) [33, с.374]. Книгі Джунглів можна за правом назвати прозою у віршах. Мозаїка з п'ятнадцяти історій, вісім перших із яких є історіями про Мауглі, за якими йдеться про наділених людськими рисами тварин Індії. Історія про кіплінського хлопчика Мауглі, якого виховала зграя вовків, про його протистояння жорсткому тигру Шехрану відома усім дітям світу.

Вочевидь, обидві збірки призначені, в першу чергу, дітям, хоча пригодницький жанр збірки «The Jungle Book» («The Second Jungle Book») підвищує їх популярність і серед дорослих. Зауважимо також, що спочатку окремі оповідання зі збірок публікувалися у різноманітних журналах Індії, і лише згодом їх опублікували як єдині зібрання.

Визначені збірки, відрізняються не тільки за жанром, але й за географією, описаною в них. Так, в «Just So Stories» вона є умовною та не відзначеною конкретними регіонами, у той час, як у «The Jungle Book», це Індія та ріка Ганг, а також джунглі Центрального та Північного регіону країни. Часові межі також є неоднаковими: у «Just So Stories» час міфічний, а в «The Jungle Book» відображена конкретна історична епоха, якою є колоніальна Індія кінця ХІХ століття. Різними, відповідно, є й персонажі. В останній із зазначених збірок ними є не тільки тварини та люди, але й антропоморфні стихії. Персонажами «The Jungle Book» є «олюднені» тварини, що належать до різних «верств» спільноти джунглів, в якій вони мешкають та, відповідно, виконують різні соціальні ролі, а також Мауглі, хлопчик і юнак, вихований вовками у джунглях.

Обидва твори здобули широке визнання і стали загальновідомими у світовій літературі. Їх було перекладено різними мовами, а художня майстерність їх автора, найбільш молодого Нобелівського лауреата з літератури (сорок один рік, 1907 рік) була, відповідно, висока оцінена міжнародною спільнотою.

Таким чином, творча діяльність Р. Кіплінга була зумовлена його біографічними даними та специфікою культурно-історичного контексту, в якому вона виникла. Йдеться, у першу чергу, про колоніальну Індію, в якій народився, жив та працював певний час Р. Кіплінг, особливості устрою та соціально-політичні відносини країни, національно-культурну різноманітність її суспільства, мовну та культурну спадщину його корінного населення. Дитинство та батьки, юнацтво, навчання, робота, оточення, родинні стосунки не тільки заклали основу творчості майбутнього Нобелівського лауреата з літератури, але й визначили його світоглядні позиції, тематику його творів і віршів, їх жанрове різноманіття, мовну та реалійну специфіку, індивідуальний стиль автора.

2.2. Реалії творів «Kim» і «The Jungle Book»

У художніх творах Р. Кіплінга – насамперед у «Kim», «The Jungle Book» – реалії відіграють особливу роль, оскільки саме вони забезпечують культурну, національну й географічну ідентифікацію зображеного світу. Вони не лише наповнюють наративні структури авторським баченням Індії, її природного ландшафту, етнокультурного середовища, традицій, міфів і вірувань, а й формують особливу художню тканину, завдяки якій читач занурюється в екзотичне середовище та іншу реальність.

Відзначаємо різноманітність реалійного світу роману «Kim», а також значну кількість реалії, використаних у ньому автором. Це зумовлено не тільки і не стільки обсягом тексту роману, але й авторським задумом, бажанням автора створити панорамний образ колоніальної Індії XIX століття у всьому різноманітті, не відкидаючи при цьому головну сюжетну лінію, що пов'язана з життям та долею її головного героя Кіма.

Беручи до уваги значення реалії та категоріальну ознаку, за якою її можна віднести до певного типу, розрізняємо такі наступні групи реалій роману «Kim»: географічні (*Simpla* – Сімпла, *Peshawar* – Пешавар, *Koh-i-Noor* – Кохінор (самоцвіт-гора), *Rajastan* – Раджастан, *Rangoon* – Рангон, *Jhelum* – Джелум, *Punjab* – Пенджаб); етнографічні (*Darbar* – дарбар (урочистий прийом), *Lassi* – ласлі (кисломолочний напій), *ghee* – гхі (топлене індійське масло) *dhoti* – дхоті (індійський одяг для чоловіків), *sarangi* – сарангі (традиційний музичний інструмент Індії); соціальні та кастові (*Purdah system* – система пурді (передбачає життєвк усамітнення жінок), *Brahmin* – брахман (вища каста, вчителі, священники), *thug* – тхаг, злочинець, член індійського злочинного угруповання, *Pariah* – парія, представник касты недоторканих); релігійні (*Sadhu* – садху, індуїстський аскет, *Mullah* – духовний лідер мусульман, *Sikh* – послідовник релігії сікхів, сікх, *Penance* – ритуальне очищення, пенанс, *Joss* – ідол, божество, джосс, *Bhagavad Gita* – Багавад-гіта, текст індуїзму, *Ulema* – богослов, улема, *Swami* – індуїстський монах, свамі); адміністративно-політичні, пов'язані з колоніальним устроєм Індії (*Raj* – Радж, система британсько-індійського колоніального правління в Індії, *Punjab Province* – провінція Пенджаб, *Bengal Presidency* – Бенгальське президентство, *Tehsil* – техсіл (адміністративна одиниця); військові (*eroo* – індійський солдат-найманець британської армії, *сіной*, *Subadar* – індійській офіцер нижчого рангу, *Rissaldar* – офіцер кавалерії британсько-індійської армії); економічно-фінансові (*Rupree* – рупія, *Zamindar* – збірник податків (заміндар), *Pice* – пайса, *Jizya* – податок на немусульман, джизі); культурні та освітні (*Diwali* – індійське свято вогнів, *Patshala* – індійська школа, патшала, *Pundit* – пундіт, вчений, вчитель, освітянин, *Ashram* – індуїстських духовно-навчальний центр); історичні (*the Great Game* – Велика Гра, боротьба за вплив на Індію XIX століття, *Suttee* – сутті, прадавній звичай спалення вдови); антропонімічні (*Teshoo Lama* – Тешу-лама, *Bodhisat* – Бодхисат, *Teshoo Lama* – Тешу Лама (тибетський лама, один із головних персонажів у романі).

Реалії аналізованих творів Р. Кіплінга можуть належати до кількох груп одночасно. Так, наприклад, такі антропоніми, як *Shiva – Шива, Ganesh – Ганеша*, є вторинними, оскільки використовуються також для позначення індуїстських богів. Реалія *the Great Game*, що вживається в романі, може вважатися не тільки історичною, але й політичною, оскільки вона стосувалася протистояння та розвідувальних дій Британії та Росії для забезпечення стратегічної переваги однієї із країн у Центральній Азії. Реалія збірки «The Jungle Book» *Council Rock* є водночас і географічною реалією, і соціальною, адже функціонує як інституційне місце для ухвалення рішень у спільноті тварин джунглей.

Реалійний світ збірки «The Jungle Book» представлений наступними основними групами одиниць:

- географічні та топонімічні (*Cave of the Cunning – Печера Хитрих, the Waingunga – Ваїнгунга (річка)*);
- персоніфіковані імена персонажів (*Bandar-logs – Бандар-логи (плем'я мавп), Sambhur – Самбхур (назва виду індійського оленя), Kalanag – Каланаг (ім'я слона, «чорний змії» мовою хінді)*);
- соціальні (*Council Rock – Скеля ради, law of jungle – закон джунглів*).

В аналізованих текстах реалії слугують не лише описовими або декоративними одиницями. Їх семантика та стилістичне навантаження інтегруються в глибинну структуру сюжету, сприяючи створенню ефекту «автентичності» – зображення культури зсередини, з погляду носія, або уважного спостерігача. Особливо це помітно у вживанні локальних топонімів (*Seeonee, Bunderabad*), етнонімів (*Parsee*) або слів з елементами гібридної індоанглійської лексики (*pukkas*).

Цікавим є використання індійських імен як реалій, які мають подвійний статус власної назви і національно-маркованої одиниці. Наприклад, ім'я пітона із збірки «Jungle Book» *Kalanag* є складним за походженням та творенням: «*kala*» – чорний та «*nag*» – змії. Подібне ім'я не тільки

ідентифікувати персонажа, але є також національно маркованими, оскільки походить від санскритського *Kālā Nāg* [52, с. 124]. За допомогою подібних назв Кіплінг відтворює екзотичну індійську атмосферу, моделюючи при цьому міфопоетичну реальність своєї збірки для дітей.

Отже, реалії роману «Kim» є географічними, етнографічними, соціальними та кастовими, релігійними, адміністративно-політичними, військовими, економічними та фінансовими, культурними та освітніми, історичними, антропонімічними. Казковий світ збірки «The Jungle Book» позначений такими основними групами реалій, як географічні та топонімічні, імена тварин персонажів збірки та соціальні реалії. Деякі з зазначених видів реалій можуть належати до кількох реалійних груп одночасно. Різноманіття реалій творів Р. Кіплінга «Kim» та «The Jungle Book» зумовлено авторським задумом відтворення та представлення багатовимірного світу різноманітних персонажів і подій, що відбуваються в Індії.

2.3. Переклад реалій роману «Kim»

Насиченість реаліями роману «Kim» безумовно, викликає складнощі для перекладу та становлять неабиякий інтерес для перекладознавців. Зауважимо, що роман «Kim» було перекладено українською мовою у 2018 році. Переклад найвідомішого роману «індійського циклу творчої спадщини» [30, с. 101] Р. Кіплінга здійснила Юлія Джугастрянська [51]. Іншим україномовним перекладом роману став український перекладач Євген Тарнавський [52], що урізноманітніло україномовні версії першотвору та надало можливість порівняти особливості відтворення реалійного фонду у перекладних версіях роману.

Аналіз текстів перекладів роману «Kim» свідчить про те, що реалії, знайомі україномовному читачеві із літератури, ЗМІ, відтворюються обома перекладачами шляхом транскодування або калькування, зокрема:

«To him the Wheel of Life was the burden of existence, the turning circle from which the soul must escape» [57, с. 122].

«Для нього Колесо Життя було тягарем буття – обертовим колом, з якого душа мусить вирватися» [51, с. 56].

«Для нього колесо життя було тяжким тягарем існування – вічним виром, із якого душа прагне визволитися» [52, с. 89].

Реалією, використаною у наведеному реченні, виступає метафорична сполука *Wheel of Life*, що позначає буддійське релігійно-філософське поняття людського існування та є в буддійській релігії символом сансари – «безкінечного кола страждань і перероджень людини» [34, с. 58], від яких вона, в разі просвітлення. І Ю. Джугастрянська, і Є. Тарнавський перекладають вказану сполуку шляхом калькування, що дозволяє адекватно відтворити її зміст. Різниця у її відтворенні полягає у графічному оформленні. Як і в оригіналі, Ю. Джугастрянська оформлює її компоненти з великої літери, підкреслюючи таким чином значення сполуки, в той час, як Є. Тарнавський відтворює її компоненти без заглавних літер.

У наступному фрагменті роману спостерігаємо використання політичної реалії:

«These things are beyond thee, but they touch the Great Game that is played for the fate of nations» [57, с. 222].

«Це поза твоїм розумінням, але все це належить до Великої Імперської Гри, в якій вирішується доля цілих народів» [51, с. 100].

«Це речі, що тобі не під силу, дитино, але вони стосуються великої гри, яку ведуть за долю народів» [52, с. 124].

Як свідчать наведені речення, політична реалія *Great Game* по-різному відтворюється перекладачами. Калькуючи її, Ю. Джугастрянська додає також

при її відтворенні прикметник *Імперський (Велика Імперська Гра)*. Це робить зміст вказаної політичної реалії більш зрозумілим для україномовного читача, оскільки йдеться про імперську політику та шпіонаж Британії у її боротьбі за вплив на Індію у ХІХ столітті. Наслідуючи авторську орфографію, перекладач також використовує великі початкові літери для передачі визначеної реалії засобами української мови. На відміну від Ю. Джугастрянської, Є. Тарнавський тільки калькує визначене словосполучення, не оформлюючи його орфографічно ідентично авторському.

Звернемося до іншого прикладу:

«The Indian buffalo grazed quietly by the river» [57, с. 302].

«Індійський буффало спокійно пасся біля річки» [51, с. 164].

«Індійський буффало тихо пасся біля річки» [52, с. 167].

Наведені приклади унаочнюють різницю у структурі відтвореного перекладачами речення. Переклад реалії, вжитій у ньому, є ідентичним, що свідчить не тільки про вибір калькування поєднано з транскодуванням обома перекладачами, але й про те, що вони надали перевагу збереженню іншомовного слова буффало у своїх перекладах. Це зумовлено їх наміром підкреслити національно-культурний колорит дійсності, зображеної в оригінальному творі. Зауважимо, що буффало або індійські буйволи згадуються у романі як частина пейзажу місцевості поблизу річки Ганг.

Проаналізуємо ще одне речення роману з реаліями, вжитими в ньому, а також особливості їх відтворення обома перекладачами у контексті:

«Kim walked past the Indian bungalow, noticing the verandah and the teak furniture» [57, с. 353].

«Кім пройшов повз індійський бангало, помічаючи веранду та меблі з тіку» [51, с. 200].

«Кім пройшов крізь будинок-бангало, помічаючи веранду та меблі з тіку» [52, с. 189].

У перекладі Ю. Джугастрянської для відтворення назви індійського будинку використано лексему *бунгало*, що свідчить про застосування такого способу перекладу, як адаптивне транскодування. Використання визначеної лексики пояснюється наміром перекладача відтворити індійську реальність у перекладі і свідчить про застосування авторкою стратегії форенізації. Сполука *the Indian bungalow* калькується в україномовному перекладі (*індійський бангало*).

На побут індійців вказує і інша сполука (*the teak furniture*), вжита у реченні, оскільки тик – це дерево, що зростає в Індії, власне її центральних і південних регіонах [44, с. 44]. Переклад сполуки *the teak furniture* було зроблено Ю. Джугастрянською за допомогою трансформації перестановка слів, а також додавання прийменника *з* для пристосування перекладеної реалії до норм української мови та її сполучуваності. Переклад другого речення свідчить про ідентичне відтворення сполуки Є. Тарнавським. Проте, реалія *Indian bungalow* передається ним із додаванням пояснювальної та звичної для україномовного читача лексики *будинок* та вилученням означення *Indian*.

Вживання індійської реалії спостерігаємо в наступному фрагменті:

«*Kim waited for the Lama at the Kashmir serai, watching the endless stream of travellers pass by*» [57, с. 86].

«*Кім чекав на Ламу в Кашмірському сараї, спостерігаючи нескінченний потік мандрівників, що проходили повз*» [51, с. 22].

«*Кім чекав на Ламу в Кашмірському караван-сараї, вдивляючись у безкрайї плин подорожніх, які постійно снували повз нього*» [52, с. 34].

Зауважимо, що Кашмір – це не просто топонімічна назва, яка вживається у складі реалії *the Kashmir serai*, вона уособлює місце, де збиралися мандрівники, торговці, купці та паломники в місті Лахома (Пакистан) поблизу кордону з Індією [34, с. 111]. Лексема *serai* вживається у творі Р. Кіплінга для позначення місця, заїздного двора, де проводили ніч люди, які мандрували з Пакистану до Індії та навпаки.

Переклад Ю. Джугастрянської свідчить про відтворення вказаної одиниці за допомогою адаптивного транскодування (*в Каширському сарайі*), що допомагає їй зберегти іншомовне походження реалії, передаючи одночасно її етнокультурний колорит. При передачі вказаної реалії Є. Тарнавський використовує перекладацьку трансформацію додавання (додає слово *караван*), що, з одного боку, сприяє підкресленню іншомовного походження вказаної реалії, а, з іншого боку, робить її більш зрозумілою для україномовного читача, оскільки лексема *сарай* може асоціюватися в нього виключно з господарською будівлею. В подібному значенні лексема функціонує у просторі слов'янських мов, у той час, як у своєму первинному значенні вона вживалася у східних культурах для іменування будівлі або кількох, призначених для розміщення людей. Походить ця лексема з персидської мови, де використовувалася зі значенням *палац, будинок* [44, с. 120].

Проаналізуємо ще один фрагмент твору, де вживаються реалії:

«*It was his dharma* to serve the Lama*»

* «*moral duty*» [57, с. 87].

«*Це була його дгарма* – служити Ламі*»

* «*моральний обов'язок*» [51, с. 23].

«*Це був його обов'язок – служити Ламі*» [52, с. 35].

У наведеному англomовному реченні вжито дві релігійно-культурні реалії. Одна з них (*Lama*) стала інтернаціональною і вживається у своїй транскодованій формі не тільки в українській, але й в інших мовах світу для позначення тибетського монаха або духовного наставника. Обидва перекладача використали адаптивне транскодування для відтворення вказаної реалії у своїх перекладах у зв'язку з загальною відомістю вказаної реалії. Інша ж релігійна реалія *dharma*, вжита у вказаному реченні, по-різному відтворюється перекладачами.

Так, Ю. Джугастрянська застосовує для її відтворення транслітерацію *дгарма*, що дозволяє зберегти іншомовне походження лексеми та відтворити

національно-культурний колорит поняття, яке він позначає, а також, як і в оригіналі, вводить до свого перекладу коментар. Зауважимо, що лексема *dharma* походить із санскриту, де вона позначала такі поняття, як *обов'язок*, *закон*. Вона надійшла до різних індійських мов (гінді, марахті, бенгальську), ставши засобом позначення одного із ключових понять індійської цивілізації [44, с. 254]. Є. Тарнавський вживає для вітворення вказаної реалії гіперонім (*обов'язок*), загальновідомий україномовному читачеві.

Проаналізуємо способи відтворення інших релігійних реалій, вжитих у романі «Kim» різними перекладачами:

«Kim saw the sadhu* at the riverbank, his face serene as though the world were no longer his concern».

*«Hindu holy man» [57, с.187].

«Кім побачив садху* на березі річки, його обличчя було спокійним, ніби світ вже не мав для нього жодного значення »

* «Індуїстський святий аскет» [51, с. 94].

«Кім побачив святого на березі річки; обличчя його було спокійним, ніби світ уже давно перестав його хвилювати» [52, с. 101].

Відтворення реалігійної реалії *sadhu* Ю. Джугастрянська здійснює транслітерацією *садху*, що забезпечує впізнавання її іношомовного походження українським читачем, сприяючи при цьому підкресленню її національно-культурної маркованості та перекладаючи для її розуміння коментар автора, що пояснює значення цієї реалії. Є. Тарнавський перекладає визначену реалію знайомим для українського читача гіперонімом *святий*, який не привносить конотацію іношомовності у його переклад. Зазначене унаочнює вживання стратегій форенізації та доместикації українськими перекладачами.

Побутову реалію знаходимо в іншому фрагменті роману:

He took his hookah*

*a smoking pipe with a long hose; the smoke goes through water before it is breathed in [57, с. 85].

Він взяв свою хукку* ...

* «хукка – вид трубки для паління з довгою гнучкою трубкою, що проходить через ємність з водою, через яку вдихається дим» [51, с. 21].

Він взяв свій кальян [52, с. 33].

Для розуміння побутової реалії *hookah*, відтвореної Ю. Джугастрянською за допомогою адаптивного транскодування, перекладач вводить у цільовий текст перекладений авторський коментар, який пояснює значення вказаної реалії. Подібний комбінований спосіб перекладу є доволі громіздким, але він сприяє відтворенню національно маркованої одиниці твору, забезпечуючи при цьому розуміння її значення україномовним читачем. Є. Тарнавський у своєму перекладі використовує аналог *кальян*, розуміння якого не викликає труднощів у читача.

Необхідно відзначити, що сам Р. Кіплінг пояснює значення лексеми *hookah* у своєму творі. Вказана лексема не є англійською за походженням, вона вживається у мовах хінді та урду для позначення пристрою для паління тютюну [44, с. 201]. Вживання реалії автором дозволяє відтворити місцевий колорит та національно-культурні особливості життя персонажів твору.

Реалія зустрічається й у іншому фрагменті тексту романа:

«You must not pass here», said a young Dogra soldier*»

*«*The Dogras are an ethnic group from northern India. In colonial India, Dogras served as mercenary soldiers*» [57, с. 382].

«Тут не можна проходити», – сказав молодий солдат Догра*».

* «*Догра – етнічна група з північної Індії. У колоніальній Індії догри служили солдатами-найманцями*» [51, с. 280].

«Тут не можна проходити», – сказав молодий індійський солдат» [52, с. 212].

Реалія *Dogra* по-різному відтворюється перекладачами. Як свідчать переклади, Ю. Джугастрянська транслітерує її та, як і автор твору, супроводжує коментарем, що допомагає відтворити її національно-культурний

колерит її значення і пояснити її значення читачеві. Є. Тарнавський, у свою чергу, вилучає цю реалію, використовую при цьому перекладацьку трансформацію додавання слова, власне додаючи лексему *індійський*, яка цілком компенсує потенційну втрату значення лексеми *Dogra*, оскільки для україномовного читача не є принциповою етнічність солдат Індії.

Порівняємо специфіку відтворення військової реалії обома перекладачами у наступному фрагменті роману:

My sister's brother's son is a naik in this regiment.

* «*corporal*» [57, с. 383].

«Син брата моєї сестри слугує найком* в цьому полку».

* «*капрал*» [51, с. 282].

«Син брата моєї сестри слугує капралом в цьому полку» [52, с. 214].

Пояснення значення військової реалії індійського походження *naik* здійснює у примітці сам автор роману. Ю. Джугастрянська відтворює визначену реалію шляхом транскрибування, зберігаючи її іншомовне походження та супроводжуючи його коментарем, як і у автора, власне за допомогою еквівалентної україномовної одиниці *капрал* лексеми *corporal*, поданій у примітці. Є. Тарнавський, у свою чергу, не зберігає етнокультурне забарвлення вказаної одиниці, оскільки вживає при перекладі аналізованої військової реалії лексему *капрал*.

Ще один приклад використання реалії спостерігаємо в іншому фрагменті твору:

«He ate chapatti* and curry, enjoying the flavors of the city»

* «*Traditional Indian bread*» [57, с. 36].

«Він їв чапатті* та каррі, насолоджуючись ароматами міста».

* «*Традиційний індійський хліб*» [51, с. 19].

«Він їв хліб та каррі, смакуючи аромати міста» [52, с. 24].

Як і у вищенаведених прикладах, перекладений калькуванням авторський коментар «*Традиційний індійський хліб*», вжитий

Ю. Джугастрянською для пояснення транслітерованої нею реалії *чанатті*, забезпечує правильність її розуміння українським читачем. Є. Тарнавський відтворює визначену реалію гіперонімом *хліб*, не беручи до уваги його різновиди хліба і не підкреслюючи його походження.

Реалію спостерігаємо й у іншому фрагменті роману:

«*A kunjri* stood by the roadside shouting her wares at the passing crowd*».

* «*A low-caste Indian woman who makes a living selling vegetables and other small goods*» [57, с. 301].

«*Кунджері* стояла край дороги й вигукувала про свій товар перехожим*».

* «*Індійська жінка нижчої касті, яка займається дрібною торгівлею, зокрема продажем овочів*» [51, с. 163].

«*Торговка овочами стояла край дороги, вигукуючи про свій товар перехожим*» [52, с. 166].

Іншомовне (індійське) походження реалії *kunjri* зберігається Ю. Джугастрянською при її транслітеруванні українською мовою. Оскільки значення цієї лексеми є невідомим для українців, перекладачка забезпечує його розуміння перекладеним авторськи коментарем. Подібний спосіб перекладу сприяє досягненню зрозумілості при збереженні етнокультурного значення аналізованої соціально-культурної реалії Ю. Джугастрянською. Спрощений підхід до перекладу реалії *kunjri* Є. Тернавського та застосування ним стратегії доместикації виявляє його варіант відтворення визначеної реалії, здійснений за допомогою лексичного аналога *торговка овочами*, тобто загальновідомого україномовного словосполучення.

Проаналізуємо використання ще однієї індійської реалії в романі «Кім»:

«*A sepoy* in khaki stood guard at the gate, watching the crowd with steady eyes*».

* «*An Indian soldier in the British colonial army*» [57, с. 221].

«Сінай* у хакі стояв на варті біля брами, пильно стежачи за натовпом».

* «Індійський солдат британських колоніальних військ» [51, с. 99].

«Індійський солдат у формі хакі чатував при вході, уважно вдивляючись у натовп» [52, с. 123].

Військова реалія *serou* є невідомою україномовному читачеві. Саме тому для її відтворення Ю. Джугастрянська вживає не тільки транскрипцію, але й перекладений авторський коментар, винесений поза межі речення із реалією. Є. Тернавський відтворює вказану лексичну одиницю шляхом опису *індійський солдат*, що робить її зрозумілою україномовним читачем. Вочевидь, можна говорити про вживання перекладачем стратегії доместикації.

Переходимо до наступного фрагмента з реалією:

«*He is a sahib**», said Kim. *We should wait respectfully in the courtyard*».

* «*A respectful title used in India for a British man* » [57, с. 124].

«Він – сахіб*», сказав Кім. Нам слід з повагою почекаати у дворі».

*«Ввічливе звертання до британця в Індії» [51, с. 58].

«Він – британець», сказав Кім. Нам слід терпляче почекаати на подвір'ї» [52, с. 91].

Отже, сахібом, що є індійською соціально-історичною реалією у наведеному фрагменті, називали у колоніальній Індії британців, що й відзеркалює її переклад, зроблений Є. Тернавським. Транслітерація реалії, здійснена Ю. Джугастрянською, сприяє підкресленню її індійського походження у перекладі, а перекладений авторський коментар дозволяє у повній мірі зрозуміти її значення україномовним читачем. Отже, Ю. Джугастрянська, як завжди, зосереджується на відтворенні національно-культурної специфіки одиниці на позначення соціальної ролі персонажа, вживаючи для цього транслітеровану лексичну одиницю *сахіб*.

Зауважимо також, що лексеми індійського походження не завжди пояснюються самим автором в оригінальному тексті. Це може пояснити двома способами. Перший і основний намір Р. Кіплінга полягає в тому, щоб у реалістично відтворити соціокультурні та інші реалії життя постколоніальної Індії. Крім того, Р. Кіплінг довгий час прожив у країні і знав її мови, саме тому для нього було цілком природним вживання запозичених одиниць, які вживалися індійцями або походили з будь-якої із індійських мов, зокрема:

«Kim slept that night in a small hut* beside the road, listening to the sounds of the great city fade away».

* *«a small, simple house or shelter»* [57, с. 352].

«Тієї ночі Кім спав у маленькому хути* край дороги, прислухаючись, як поступово стихають звуки великого міста».

* *«невеликий простий будинок або тимчасове житло»* [51, с. 214].

«Тієї ночі Кім ночував у невеликій хатинці при дорозі, слухаючи, як віддаляється гомін великого міста» [52, с. 200].

Збереження етно- та соціокультурної специфіки побутової реалії *hut* у перекладі здійснюється Ю. Джугастрянською завдяки застосуванню транслітерації *хут*. Розумінню значення цієї реалії сприяє не тільки її місце в реченні та дієслово *спав*, але й авторський коментар, який відтворює Ю. Джугастрянська для її роз'яснення україномовному читачеві. Передача визначеної реалії здійснюється Є. Тарнавським україномовним аналогом *невеликій хатинці*.

Аналіз перекладів деяких фрагментів роману з реаліями, що останні не завжди відтворюються транскодуванням навіть за умов існування авторського коментаря:

«You are my chela* now», said the Lama quietly, «and you must learn to see beyond the world».

**«A disciple or follower of a spiritual teacher»* [57, с. 60].

«Тепер ти мій учень, – тихо сказав Лама, – і маєш навчитися бачити поза межами цього світу» [51, с. 29].

«Віднині ти мій учень, – спокійно сказав Лама, – і мушиш навчитися бачити поза межами цього світу» [52, с. 30].

Відносимо лексему *chela* до соціально-релігійний реалій, що вживалися в Індії для позначення послушника (учня) релігійного наставника [44, с. 103]. Ані Ю. Джугастрянська, ані Є. Тарнавський не відтворюють її транскодуванням, описово або транскодуванням з перекладацьким коментарем. Обидва перекладачі вживають для її відтворення україномовний перекладацький аналог *учень*. Хоча подібний спосіб перекладу і позбавляє перекладену одиницю додаткових соціально-релігійних конотацій, які вона має в тексті оригіналу, компенсацію подібних конотацій забезпечує сам контекст її використання.

Знаходимо реалію і в іншому фрагменті роману:

«*The Lama filled his lotah* at the well and drank slowly, offering a little water to Kim*»

* «*a small, usually metal water vessel commonly used in India for drinking*» [57, с. 61].

«Лама наповнив біля криниці невелику мідну посудину, повільно напився й подав води Кімові» [51, с. 30].

«Лама наповнив свій кухоль біля криниці й поволі напився, простягнувши трохи води Кімові» [52, с. 31].

У наведеному фрагменті вжито Індійську побутову реалію *lotah*. Відтворення цієї реалії по-різному здійснюється перекладачами. Зокрема Є. Тарнавський застосовує для її передачі у перекладі україномовний аналог *кухоль*, оскільки саме кухлем українці можуть набирати води і пити з нього воду. Описовим способом відтворює визначену реалію Ю. Джугастрянська, що дозволяє їй також підкреслити розмір посудини для води: *невелика мідна посудина*. Зауважимо, що описовий переклад більш точно описує значення

аналізованої реалії *lotah*, яка є невеликою металевою посудиною для пиття та забору води у країні [44, с. 176]. Приклади перекладів свідчать, що авторський перекладацький коментар не відтворює ніхто з перекладачів.

Наявною реалія є й у наступному фрагменті:

«Kim jumped into a tonga* and was carried swiftly through the busy streets of Lahore».

* *«light, two-wheeled horse-drawn carriage»* [57, с. 352].

«Кім застрибнув до двоколісного кінного екіпажу і швидко помчав ним крізь гамірні вулиці Лахора» [51, с. 199].

«Кім стрибнув в екіпаж, і його швидко повезли гамірними вулицями Лахора» [52, с. 188].

Для відтворення реалії *tonga*, що вживалася у Британській Індії для позначення «легкого двоколісного кінного пасажирського екіпажа» [44, с. 102], Ю. Джугастрянська застосовує описовий переклад *двоколісний кінний екіпаж*. Подібний спосіб перекладу хоча й не забезпечує передачу етнонаціонального забарвлення вказаної побутово-етнографічної реалії, але у повній мірі декодує значення цієї одиниці, роблячи її зрозумілою для україномовного читача. Використання гіпероніма *екіпаж* для передачі аналізованої реалії Є. Тарнавським робить цю одиницю зрозумілою для україномовного читача, хоча й не забезпечує передачу додаткових деталей про вид цього екіпажа у його перекладі.

Проаналізуємо використання та переклад реалії на позначення індійської міри відстані в наступному фрагменті роману:

«He lived three koss* to the westward».

* *«six miles»* [57, с. 223].

«Він жив у трьох косах* на захід».

* *«шість миль»* [51, с. 101].

«Він жив в шести милях на захід» [52, с. 125].

Пояснення значення реалії, власне переведення її в одиниці виміру, звичні для британців, здійснюється самим автором роману. Ним і послуговується при відтворенні аналізованої реалії Є. Тарнавський (*в шести милях*). Ю. Джугастрянська відтворює визначену реалію шляхом адаптивного транскодування (*косах*), що пояснюється наміром перекладачки зберегти національну маркованість одиниці виміру індійського простору. Оскільки подібна одиниці виміру, на відміну від милі, незрозуміла середньостатичному україномовному читачеві, перекладачка шляхом калькування відтворює також авторський коментар до цієї реалії.

По-різному відтворюється перекладачами також реалія із нижченаведеного речення:

«And he is a stranger and but-parast*», said Abdullah the Muhammadan».

* *«idolater»* [57, с. 401].

«А він волоцюга та ідолобожник», – сказав мусульманин Абдулла» [51, с. 230].

«А він волоцюга та ідолопоклонник», – сказав мусульманин Абдулла» [52, с. 299].

Значення реалії індійського походження *but-parast* пояснюється самим автором роману, про що свідчить примітка *idolator*, подана на тій же сторінці в ньому. Відтворення реалії здійснюється її синонімічними україномовними варіантними відповідниками: *ідолобожник* (Ю. Джугастрянська), *ідолопоклонник* (Є. Тарнавський).

Проаналізуємо ще один фрагмент із етно-соціальною реалією, мають авторський коментар, зокрема:

«The family priest, an old Sarsut Brahmin*, dropped in later».

**«a Brahmin belonging to the Saraswat sub-castle, traditionally associated with Vedic learning and priestly duties»* [57, с. 82].

«Родинний жрець, сарсут-брахман*, з'явився згодом».

* *«брахман підкасти сарасватів, традиційно пов'язаної з ведичним*

навчанням і жрецькими обов'язками» [51, с. 19].

«Пізніше завітав родинний священник» [52, с. 32].

Збереженню національно-культурного забарвлення реалії *Sarsut Brahmin* сприяє її передача Ю. Джугастрянською адаптивним транскодуванням *сарсут-брахман*. А поданий у примітці коментар сприяє поясненню значення цієї реалії україномовному читачу. Є. Тарнавський вживає у своєму перекладі знайомий для адресата україномовний аналог *родинний священник*, що свідчить про традиційне вживання стратегії доместикації перекладачем.

Наявними в романі є і реалії-власні назви на позначення різноманітних будівель, музеїв, історико-військових об'єктів та ін., зокрема:

«*He sat, in defiance of municipal orders, astride the gun Zam-Zammah on her brick platform opposite the old Ajaib-Gher – the Wonder House, as the natives call the Lahore Museum*» [57, с. 188].

«Він, усупереч муніципальним приписам, сидів верхи на гарматі *Зам-Замма*, що стояла на цегляному постаменті навпроти старого *Аджайб-Геру* – «Дому чудес», як місцеві називають *Лахорський музей*» [51, с. 95].

«Порушуючи міські заборони, він осідлав гармату *Зам-Замма* на її цегляній платформі навпроти старого «Дому чудес» – так місцеві мешканці звать *Лахорський музей*» [52, с. 102].

Перший із наведених перекладів, зроблений Ю. Джугастрянською, про використання транскодування при відтворенні такої реалії, як *Zam-Zammah* – *Зам-Замм*, *Ajaib-Gher* – *Аджайб-Гер* та калькування, поєднаного з транскодуванням при передачі назви музею *the Lahore Museum* – *Лахорський музей*. Зазначене свідчить, що Ю. Джугастрянська намагається максимально зберегти іншомовне походження реалій та відтворити національно-культурний колорит фрагменту у перекладі. Є. Тарнавський намагається адаптувати свій переклад до україномовного читача, про що зокрема свідчить вилучення ним індійської назви *Лахорського музею*. Назву гармати та музею він, як і Ю. Джугастрянська, відтворює адаптивним транскодуванням (*Зам-Замм*) та

калькуванням із транскодуванням (*the Lahore Museum – Лахорський музей*).

Реалію, що є власною назвою, спостерігаємо й у наступному фрагменті роману:

«It is Sakya Muni* himself».

**«Budda»* [57, с. 133].

«Це сам Сак'я Муні*».

* *«Будда»* [51, с. 62].

«Це сам Будда» [52, с. 98].

Традиційно Ю. Джугастрянська у повному обсязі та зі збереженням національного колориту відтворює визначений фрагмент, транскрибуючи індійське ім'я Будди – *Сак'я Муні*. Відтворює вона і примітку автора, де зазначене загальновідоме ім'я останнього – *Будда*. Є. Тарнавський при цьому вилучає індійське, залишаючи лише загальновідоме ім'я засновника будизму.

Таким чином, порівняльний аналіз особливостей відтворення реалій роману «*Kim*», виконаних у його україномовних перекладах Ю. Джугастрянської та Є. Тарнавського свідчить про переважне використання стратегії форенізації Ю. Джугастрянською та стратегії доместикації Є. Тарнавського. Реалізації стратегії форенізації сприяє вживання таких способів відтворення реалій, як різні види транскодування, що дозволяє зберегти іншомовне походження реалій та відтворити національно-культурний колорит понять, які вони позначають. Стратегію доместикації, що домінує у перекладі Є. Тарнавського, актуалізують вилучення окремих реалій, їх аналоговий, гіперонімічний та описовий переклад, а також використання україномовних відповідників. На відміну від Ю. Джугастрянської, Є. Тарнавський не відтворює авторські коментарі, оскільки використовує загальноживані одиниці, що пояснюють значення реалій в них, безпосередньо для перекладу реалій, не зберігає авторську орфографію (написання реалій з великої літери), використовує перекладацькі трансформації. Його переклад містить деякі транскодовані та кальковані

одиниці, що є засобами відтворення авторських реалій, у той час, які Ю. Джугастрянська іноді вживає описовий переклад, максимально зберігаючи при цьому національно-культурну специфіку твору та його реалійних одиниць.

2.4. Переклад реалій збірки «The Jungle Book»

Реалійний фонд збірки «The Jungle Book» представлено, в першу чергу, іменами тварин її персонажів. Передача визначених реалій у різних україномовних перекладах збірки здійснюється транскодуванням: *Baloo* – *Балу*, *Shere Khan* – *Шер-Хан*, *Akela* – *Акела*, *Chil* – *Чіл*, *Bagheera* – *Багіра* тощо. Ім'я головного персонажа збірки також відтворено транскодуванням, власне транскрипцією: *Mowgli* – *Мауглі*. Географічні реалії також передаються в україномовних перекладах збірки транскодуванням: *Seonee* – *Сіоні*, *Ganges* – *Ганг*, *the Waingunga* – *Вайнгунга*. Реалії, сформовані з загальних назв, передані в перекладах калькуванням (*the law of jungles* – *закон джунглів*, *the Cave of the Cunning* – *Печера хитрих*) або за допомогою перестановки слів (*the Council Rock* – *Скеля Ради*).

Своєрідність авторської стилістики збірки Р. Кіплінга «The Jungle Book» визначається особливостями їх композиції та мовним аранжуванням, зокрема стилістичними засобами різного рівня. Вони вживаються поряд із реаліями, слугуючи для цих одиниць контекстом, виконуючи при цьому інтерпретаційну функцію, або самі стають засобами концептуалізації реалій.

Зауважимо при цьому, що лексико-семантичне аранжування текстів визначених творів Р. Кіплінга вирізняється складністю та багат шаровістю. У збірці «The Jungle Book» автор послуговується не тільки загальноживаною лексикою, але й використовує архаїчні та діалектні лексеми, а також авторські новотвори. Визначені мовні засоби формують стилістичну палітру збірки,

слугують засобами розкриття особливостей світобачення персонажів, одиницями йменування просторово-часових координат сюжетів творів і специфіки комунікації в умовному середовищі джунглів [38, с. 26].

Архаїчна лексика, що домінує в мовленні персонажів, виступає не лише стилістичним маркером, а й елементом художнього конструювання світу. Особливо це простежується у використанні займенників давньоанглійського походження – «*thou*», «*thee*», «*thy*», а також форм звернення «*ye*». Ці одиниці виявляють систему символічної ієрархії героїв: звірі звертаються до Мауглі за допомогою займенника «*thou*», демонструючи пошану й підпорядкованість, тоді як Мауглі нерідко використовує форму «*ye*», звертаючись до інших мешканців джунглів, підкреслюючи свій авторитет.

У перекладі такі особливості часто зникають або зводяться до нейтральних звертань, що нівелює соціолінгвістичні відтінки мовлення персонажів. Особливу увагу слід приділити авторській стилізації мови персонажів, що виявляється у використанні архаїчних форм – союзів, займенників, прислівників. Окремі приклади вказаних одиниць подано в таблиці 2.1 «Авторська стилізація мовлення персонажів»:

Таблиця 2.1

Авторська стилізація мовлення персонажів

Оригінал	Г. Швець	В. Прокопчук, Л. Солонько, П. Гандзюра	Л. Старікова	Р. Радієнко
«Ere Mor the Peacock flutters...» [58, с. 22].	Переклад відсутній	«Спить на гілці Мор, павич» [54, с. 16].	Переклад відсутній	Переклад відсутній
«Now whither does this trail lead?» [58, с. 42].	Переклад відсутній	«Але куди веде цей слід?» [54, с. 31]	Переклад відсутній	Переклад відсутній

У обраних прикладах авторська стилізація пов'язана з архаїчними словами *ere*, *whither*, які несуть не лише змістове, але й стилістичне навантаження. Як зазначає Л. П. Павленко, в українській історичній граматиці наявні еквіваленти, здатні забезпечити стилістичну відповідність визначених одиниць, зокрема: «азь», «вѣ», «ва», що цілком придатні для відтворення емоційно-експресивного плану англійських архаїзмів [22, с. 90]. Проте, як свідчить наведена таблиця, далеко не всі перекладачі вживають архаїчні форми українських займенників при перекладі звернень, вжитих у англомовній збірці.

Р. Кіплінг використовує в ній також індивідуально-авторські неологізми. У науковій літературі під неологізмами розуміються слова, нові за своєю формою і змістом, які виникають у мові відповідно до потреб номінації нових понять, предметів, сфер діяльності тощо [7, с. 36]. Більшість імен персонажів «The Jungle Book» створені автором на основі хінді, мови, яку Р. Кіплінг вживав у дитячі та юнацькі роки.

Такі імена, як *Bagheera*, *Baloo*, *Hathi*, *Shere Khan*, *Kaa*, *Bandar-log*, мають реальні лексичні відповідники в мові Хінді: «*bagh*» або «*baghera*» вживається для позначення леопарда або пантери, «*baloo*» – ведмідя, «*hathi*» – слона, «*shere*» – лева або тигра, «*bandar*» – мавпи. Вживання подібних одиниць є свідомим вибором Р. Кіплінга, що занурює читача у культурно-мовний простір колоніальної Індії.

Показовим з точки зору специфіки перекладу є займенники на позначення Багіри. В оригінальному тексті засобом позначення Багіри *Bagheera* виступає займенник *he* або присвійний заменник *his* у виразах типу *on his sleek coat* [58, с. 122], що недвозначно маркують гендерну приналежність вказаного персонажа. Водночас, в українських перекладах, зокрема у відомому мультфільмі 1973 року, Багіра перетворюється на жіночого персонажа, що суттєво деформує стилістичну цілісність оригіналу.

Подібний зсув спричинено, передусім, відмінностями граматичних категорій роду в англійській та українській мовах. В українській мові лексема «пантера» є жіночим, що й зумовлює автоматичну фемінізацію образу в перекладі. Проте такий підхід суперечить авторському задуму: Багіра – це благородний, розсудливий та хоробрий воїн, а не витончена наставниця Мауглі. Його образ базується на архетипі воїна-охоронця, протиставлений у збірці «The Jungle Book» агресивного та деспотичного тигра Шер Хану.

Зауважимо, що вказане протиставлення має глибоке моральне та етичне підґрунтя. Багіра – це голос розуму, аристократична сила, яка діє не інстинктивно, а свідомо. Тому представлення цього персонажа як жіночого (у перекладах *на її хутрі* [53, с. 172], *вона пішла* [54, с.14], тощо) веде до втрати авторської опозиції герой – антигерой, а також змінює сприйняття його стосунків з Мауглі. Зокрема, у фрагменті оригіналу, де йдеться про викуп Мауглі за бугая, акт героїзму та самопожертви Багіри виглядає як вчинок лицаря, а не турботливої «матері», як в українських перекладах.

Окрему групу реалійного простору збірки «The Jungle Book» становлять вигадані або реальними індійські слова та фрази, що використовуються у розмовах персонажів збірки в якості імперативів та команд. Такі одиниці відносимо до реалій, що дозволяють автору відобразити етнографічний колорит першотвору, зокрема:

«Mael, mael, Kala Nag!» – *«Mael, mael, Kala Nag!’ shouted the mahout, urging the great black elephant forward. «Dant do!»* – *«The mahout grasped the rope and cried ‘Dant do!’ and the elephant halted obediently. «Somalo!»* – *«‘Somalo!’ » shouted the mahout, and the elephants surged forward through the jungle. «Maro!»* – *«Maro!’ cried the men, and the elephants struck at the enemy with their great trunks»* [58, с. 152].

В україномовних перекладах подібні одиниці є, як правило, передаються за допомогою лексичних аналогів, що нівелює атмосферу етнокультурної реальності джунглів і зменшує загальну експресивність перекладів, зокрема:

«Вперед, вперед, Чорний Змію!» – крикнув махаут, підганяючи великого чорного слона вперед. Схопивши мотузку, махаут крикнув «Вдарю!», і слон слухняно зупинився. «Рушайте!» – крикнув махаут, і слони ринулися вперед крізь джунглі. «Бийте!» – закричали люди, і слони вдарили по ворогові своїми велетенськими хоботами» [55, с. 120].

Особливістю авторського стилю Р. Кіплінга у збірці «The Jungle Book» є використання художніх тропів, зокрема гіпербол, метафор та символів, які формують систему образів тексту. Яскравим прикладом використання гіперболи у творі «The Jungle Book» є вислів шакала Табакі:

«*For such a mean person such as myself, a dry bone is a good feast*» [58, с. 57].

Гіпербола сприяє створенню комічного ефекту, а також вживається для створення образу підлесливого і жалюгідного шакала. Іншомовна передача цього стилістичного засобу вимагає збереження емоційної тональності висловлювання. Як показує аналіз україномовних перекладів, наведений у таблиці 2.2 «Відтворення гіперболи в перекладі фрази шакала Табакі», більшість перекладачів змогли адекватно відтворити стилістичну функцію гіперболи першотвору у перекладах:

Таблиця 2.2

Відтворення гіперболи в перекладі фрази шакала Табакі

Оригінал	Г. Швець	В. Прокопчук, Л. Солонько, П. Гандзюра	Л. Старікова	Р. Радієнко
«For such a mean person such as myself, a dry bone is a good feast» [58, с. 57].	«Для такої нікчемної тварюки, як я, і стара обгризена кістка – справжнє свято» [56, с. 99].	«Для такої нікчемної особи, як я, всяка обгризена кістка – вже бенкет» [54, с. 32].	«Для такого як я, і обгризана кістка – щастя» [53, с. 36].	«Очі пантери гостро зблиснули, мов два смарагди» [55, с. 42].

Прикладом використання метафори у збірці «The Jungle Book» є зокрема сполука *Red Flower* (Червона квітка), якою звірі називають вогонь.

«*The Red Flower is the servant of Man*» [58, с. 178].

Зауважимо, що для мешканців джунглів вогонь є чужорідним елементом, яким користуються люди, що свідчить про їх владу над природою. Вони бояться вогню. Це засвідчує наступний уривок:

«*No creature in the Jungle will call fire by its proper name. Every beast lives in deadly fear of it, and invents a hundred ways of describing it*» [58, с. 157].

Така метафорична заміна зумовлена обмеженнями тваринного світогляду, у межах якого абстрактні поняття осмислюються через конкретні й зорово відчутні образи. Образ червоної квітки також підкреслює небезпечну, але водночас життєдайну природу вогню, що викликає страх і повагу у мешканців джунглів. Крім того, використання непрямой номінації посилює міфопоетичний характер оповіді, наближаючи її до архаїчних уявлень та фольклорної традиції. Сполеку *the Red Flower*, вжиту у тексті збірки «The Jungle Book» можна вважати реалією, що вказує на міфологічне світобачення мешканців джунглів.

Її відтворення здійснюється в перекладі шляхом калькування:

«*Червона Квітка – слуга Людини*» [58, с. 201].

Стилістично маркованим ім'ям-реалією аналізованої збірки є ім'я її головного персонажу Мауглі, вжите у множині «*I am two Mowglis*» [, с. 112]. Вказана фраза є семантичною амбігуєю, фразою з подвійним значенням. Зауважимо, що роздвоєння особистості головного персонажа збірки є однією із ключових характеристик Мауглі: він є одночасно і частиною людського, і частиною тваринного світу. Розумінню того, що вказане ім'я відтворюється у множині, сприяє використання числівника два, про що свідчать приклади перекладів, подані в таблиці 2.3 «Відтворення фрази на позначення роздвоєння особистості Мауглі»:

Таблиця 2.3

Відтворення фрази на позначення роздвоєння особистості Мауглі

Оригінал	Г. Швець	В. Прокопчук, Л. Солонько, П. Гандзюра	Л. Старікова	Р. Радієнко
«I am two Mowglis» [58, с. 112].	«Два Мауглі борються в тілі моїм / Два Мауглі б'ються у серці одним» [56, с. 171].	«Два Мауглі в мені» [54, с. 101].	«В мені два Мауглі» [53, с. 79].	«В мені два Мауглі, але шкура Шер Хана в мене під ногами» [55, с. 87].

Наведена таблиця свідчить, що перекладач Г. Швець обирає поетизовану форму перекладу, використовуючи лексико-синтаксичні паралелізми для підкреслення емоційного роздвоєння Мауглі. Д. Радієнко додає до визначеного речення також інформацію про шкуру Шер-Хана, що є символом перемоги над головним ворогом Мауглі. Перекладацькі рішення обох перекладачів відображають різні інтерпретаційні стратегії: перша зосереджується на внутрішньому стані персонажа, тоді як друга акцентує на сюжетно-символічному аспекті. Ці відмінності засвідчують, що переклад реалій і образів у «The Jungle Book» залежить не лише від мовних чинників, а й від індивідуального художнього бачення перекладача.

Покажемо у зв'язку з вищезазначеним є використання фрагменту з фразами, що виявляють конфлікт між двома особистостями Мауглі:

«Again? Last time it was because I was a man. This time it is because I am a wolf» [58, с. 103].

Вказані фрази вживаються не тільки як емоційний підсумок пережитого, а як декларація екзистенційного вибору Мауглі. Визначений фрагмент по-різному відтворюється україномовними перекладачами, про що

свідчить таблиця 2.4. «Порівняння українських перекладів фраз конфлікту особистості Мауглі»:

Таблиця 2.4

Порівняння українських перекладів фраз конфлікту особистості Мауглі

Оригінал	Г. Швець	В. Прокопчук, Л. Солонько, П. Гандзюра	Л. Старікова	Р. Радієнко
«Again? Last time it was because I was a man. This time it is because I am a wolf» [58, с. 103].	«Минулого разу тому, що я людина, а тепер – тому, що я вовк» [56, с. 200].	«Минулого разу мене прогнали за те, що я – Людина, а тепер за те, що я вовк» [54, с. 52].	«Раніше мене проганяли за те, що я – людина, тепер – за те, що я – вовк» [53, с. 61].	«То мене проганяли за те, що я людина, тепер – за те, що я вовк» [55, с. 88].

Лексичні та стилістичні засоби збірки та особливості їх мовного аранжування, безумовно, сприяють формуванню одного із ключових образів збірки – світу джунглів та його персонажів.

Таким чином, вибір способів перекладу реалій казкової збірки Р. Кіплінга «The Jungle Book» визначається, в першу чергу, мовними особливостями цих одиниць. Так, реалії-власні назви персонажів, топонімічні та географічні назви передаються в україномовних перекладах шляхом транскодування. Реалії, сформовані від загальних назв, калькуються або відтворюються шляхом перестановки слів. Передача вигаданих або реальних індійських слів і фраз-імперативів розмов персонажів збірки здійснювалася за допомогою україномовних аналогів. Лексичні і стилістичні засоби збірки не тільки слугують контекстом актуалізації реалій збірки, але й у сукупності своїй формують образ джунглів, в яких відбуваються казкові події та живуть казкові персонажі. Окремі лексичні та стилістичні засоби самі стають засобами концептуалізації її реалій.

ВИСНОВКИ

Дослідженню реалій присвячено велику кількість робіт вітчизняних і зарубіжних лінгвістів, літературознавців, перекладознавців. Значний інтерес науковців до реалій зумовлений не тільки своєрідністю їх значення, національно- та етнокультурним забарвленням, але необхідністю здійснення їх адекватного перекладу різними мовами.

Трактування поняття «реалія» в лінгвістиці досить неоднозначне. Реалії відносять до категорії етнокультурно забарвленої та національно-маркованої лексики, що є невід'ємною частиною будь-якої мови, яка відображає особливості менталітету, умов існування, суспільно-історичних та політичних подій, культури певної нації чи народу. Синонімами до поняття «реалія», що використовуються у сучасній лінгвістичній літературі, є такі одиниці, як безеквівалентна лексика, екзотична лексика, побутовізми, варваризми, етнографізми, алієнізми, фонові слова, слова з культурним компонентом значення, діалектизми. Різниця у визначеннях реалій та варіативність їх позначення зумовлена розбіжностями у поглядах на ці одиниці науковцями.

На сьогоднішній день науковці пропонують різні класифікації реалій. Так, наприклад, розрізняють побутові реалії; етнографічні та міфологічні реалії; реалії природного світу; реалії державного устрою і суспільного життя; ономастичні реалії; асоціативні реалії. За місцевою ознакою у площині однієї мови вирізняють власні (слова даної мови) та чужі реалії тощо. Класифікування реалій здійснюється за тематичним, територіальним, часовим, історичним, структурним перекладацьким принципом, комунікативними та когнітивними ознаками. Розроблення класифікацій реалій сприяє систематизації цього шару лексики та його упорядкування цих одиниць.

Як одиниці безеквівалентної лексики, реалії викликають значні складнощі при перекладі, що вирішуються науковцями з огляду на різні теоретичні та практичні шляхи вирішення. Теоретичні зокрема пов'язують з

фактором вибору стратегії доместифікації чи форенізації. Вибір способу перекладу реалії може бути продиктований значною кількістю факторів: особливостями форми та семантики, жанром тексту, в якому використовується реалія, її значущістю в ньому, традицією її відтворення іншомовними засобами, адресатом, якому призначений переклад.

Гетерогенність кваліфікаційної роботи продиктована його завданнями та метою та пов'язані з виокремленнями та поясненням його етапів та методології. Перший етап став етапом добору реалій для майбутнього аналізу та україномовних перекладів творів Р. Кіплінга «Kim» і «The Jungle Book». Робота з виборки реалій потребувала вживання контекстуального, семантичного та стилістичного аналізу. Теоретико-методологічні засади дослідження реалій було виявлено із залученням загальнонаукових методів аналізу та синтезу, критичного узагальнення та опису, а також методу систематизації на другому етапі. Третій етап, виконаний за допомогою методів аналізу та опису, допоміг виявити вплив біографічного та культурно-історичного контексту на творчу спадщину Р. Кіплінга. За допомогою методів Методів контекстуального, семантичного аналізу, а також класифікування визначено типи реалій, використаних у творах Р. Кіплінга «Kim» і «The Jungle Book». Перекладацький етап роботи, на якому визначався та порівнювався вибір способів перекладу реалій аналізованих творів вимагав звернення до методів перекладацького, контекстуально-інтерпретативного, семантичного, стилістичного, порівняльного аналізу, а також метод опису.

Біографічні та культурно-історичний контекст життя та діяльності Р. Кіплінга визначив його творчу спадщину, тематику та жанр творів, їх мовну та реалійну специфіку, індивідуальний стиль автора. Зазначене відбувалося в колоніальній Індії XIX століття. Особливості устрою та соціально-політичні відносини країни, національно-культурна різноманітність її суспільства, його мовна та культурна спадщина висвітлено у його творчості, яка стала

надбанням світової літератури, а сам автор став наймолодшим лауреатом Нобелівської премії з літератури згодом.

Панорамне представлення Індії відбувається зокрема у романі Р. Кіплінга «Кім», насиченого географічними, етнографічними, соціальними та кастовими, релігійними, адміністративно-політичними, військовими, економічними та фінансовими, культурними та освітніми, історичними, антропонімічними реаліями. Казковий світ збірки «The Jungle Book» також пов'язаний з країною його дитинства та юнацтва, а також перших років професійної діяльності. Збірка автора, написана для дітей, містить географічні та топонімічні, зоонімічні та соціальні реалії. Різноманіття реалій визначених творів зумовлено авторським задумом відтворення та представлення багатовимірного світу персонажів і подій, що відбуваються в Індії.

Апогеєм творчості Р. Кіплінга за правом вважається роман «Кім», україномовні переклади якого було зроблено Ю. Джугастрянської та Є. Тарнавського. Порівняльний аналіз перекладів роману та його реалійного фонду засвідчив переважне використання стратегії форенізації Ю. Джугастрянською та стратегії доместикації Є. Тарнавським. Першу із визначених стратегій реалізовано різними видами транскодування, що дозволили перекладачці зберегти іншомовне походження реалій та відтворити національно-культурний колорит понять, які вони позначають. Впровадження стратегії доместикації Є. Тарнавський здійснював шляхом, вилучення окремих реалій, їх аналогового, гіперонімічного та описового перекладу, а також використанням варіантних відповідників української мови. Авторські коментарі, що розкривають значення реалії не були відтворені Є. Тарнавським, на відміну від Ю. Джугастрянської, які перекладала їх для пояснення значення транскодованих реалій. Не збережено у перекладі роману Є. Тарнавського і авторську орфографію. Його переклад містить деякі транскодовані та кальковані реалії, у той час, як Ю. Джугастрянська іноді вживала описовий переклад для їх перекладу. Переклад Є. Тарнавського

свідчить про максимальне наближення відтворених авторських реалій до знайомої лексики україномовного адресата. Переклад Ю. Джугастрянської свідчить про максимальне збереження національно-культурного забарвлення реалій і оригінального тексту роману «Kim» у цілому.

Передача реалій, що виконують функції власних назв у збірці «The Jungle Book» здійснювала в її україномовних перекладах різних авторів переважно транскодуванням. Вживаними при відтворенні реалій збірки були також калькування та трансформація перестановка слів. Розмовні імперативи персонажів збірки індійського походження або стилізованих під нього передавалися україномовними аналогами.

Перспективи подальших досліджень пов'язуємо з вивченням та порівняльним аналізом реалій інших творів Р. Кіплінга, а також встановленням і порівнянням способів їх перекладу різними україномовними авторами.

SUMMARY

The MA degree paper is devoted to the research of culture-specific terms in the literary texts of the prominent British author Rudyard Kipling and their reproduction in Ukrainian translations.

The theoretical chapter of the degree paper presents a comprehensive overview of the notion of a culture-specific term within the framework of linguistic and translation paradigms. Main types of such terms, their definitions and classifications are described in the chapter. Approaches and ways of their translating are revealed in it. Stages and methodology of the research are also considered.

The second chapter focuses on Kipling's fiction as a rich source of culture-bound terms reflecting the colonial world of India, its ethnocultural specificity, traditions, folklore, and social institutions. The research underscores that R. Kipling's works represent not only narrative constructions but also ethnographic and national-cultural reality, embedding real-world referents and symbolic layers. The typological analysis of culture specific terms from the novel «Kim» and collection of stories «The Jungle Book» demonstrates their functional diversity. This chapter also contains a practical translation analysis of selected culture-specific terms in Ukrainian versions of the mentioned literary works by various translators, revealing and comparing ways of their rendering into the Ukrainian language.

Based on the conducted analysis, we have arrived to several key conclusions:

1. Culture-bound terms in R. Kipling's literary works are deeply intertwined with the colonial and ethnographic context, and their adequate translation is crucial for preserving the atmosphere of the source texts.

2. Translators use strategies of foreignization and domestication for rendering culture-bound terms, often balancing between literal transfer and cultural adaptation.

3. The strategy of foreignization used in rendering of culture-bound terms of the analyzed literary works is revealed through transcoding. The strategy of

domestication presupposes use of descriptive translation, translating analogues, hyperonymic translation, omission of some culture-bound terms. Proper culture-bound terms are always rendered by different types of transcoding. Culture-bound terms based on common names can be calqued or reproduced with the help of transposition.

Ways of translating of culture-bound terms from other literary works of R. Kipling as well as the comparative analysis of their use in different Ukrainian translations are viewed as a perspective of our further research.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Болдирева А. Є. Реалії в оригіналі та перекладі // Записки з романо-германської філології. 2020. № 1. С. 45–53.
2. Бурбак О. Ф. Реалія та способи визначення її лінгвістичного статусу // Іноземна філологія. 1985. № 5. С. 68–72.
3. Волкова С. Г. Реалії та особливості їх перекладу в літературі // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Перекладознавство. Том 32 (71). № 2. Ч. 2. 2021. С. 15-19.
4. Гавриленко А. В., Кобякова І. К. Мовні реалії та проблеми перекладу // Філологічні трактати. 2011. Т. 3. № 3. С. 74–78.
5. Гаргаєва О. В. Проблема класифікації безеквівалентної лексики у сучасному мовознавстві // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». 2015. № 53. С. 52–54.
6. Дяченко Л. М. Функціонально-семантична характеристика безеквівалентної та фонової лексики сучасної української мови : автореф. дис. ... канд. філол. наук : [спец.] 10.02.01 «Українська мова» / Ін-т укр. мови НАН України. К., 1997. 20 с.
7. Зацний Ю. А., Балюта Е. Г. Деякі лінгвістичні та соціально-лінгвістичні аспекти екологічних неологізмів англійської мови в тексті періодичних видань // Вісник Запорізького державного університету. Серія : Філологічні науки. Запоріжжя, 2001. № 1. С. 36-40.
8. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів української прози). Львів : Видавництво при Львівському університеті, 1989. 216 с.
9. Зорівчак Р. П. Статус реалії як перекладознавчого терміна. Київ : А. С. К., 1985. 164 с.

10. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури : Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово–стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.

11. Кирда А. Г., Письменна О. О. Формування компетентності в перекладі на матеріалі сучасних суспільно-політичних реалій // Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2015. Вип. 49. С. 252–260.

12. Клименко Н. І. Етнокультурна лексика та переклад : монографія. Харків : Фоліо, 2014. 280 с.

13. Колпакова Є. С., Гнедкова О. Г. Особливості класифікацій слів-реалій // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2024. Т. 35. № 74. С. 107–114.

14. Коптілов В. В. Актуальні питання українського художнього перекладу. Київ : Видавництво Київського Університету, 1971. 130 с.

15. Куц Е. О., Духновський К. О. Лінгвальний статус реалії // Тиждень науки-2025. Гуманітарний факультет : тези доповідей науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 14–18 квітня 2025 р. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2025. С. 108. URL : https://old.zp.edu.ua/uploads/dept_s&r/2025/conf/3.1/TN_GF_2025.pdf (дата звернення: 20.12.2025).

16. Куц Е. О., Духновський К. О. Лінгвальний статус та види антропонімів // Актуальні проблеми дискурсології, перекладознавства та методики викладання: тези доповідей I Міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 21 листопада 2025 р. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2025. С. 291–292.

17. Лелека Т. Особливості перекладу слів-реалій // Наукові записки. Серія: Філологічні науки. 2023. Вип. 3(206). С. 72–77.

18. Лощенова В., Нікішина В. Проблема відтворення мовних реалій // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Лінгвістика. 2011. Вип. 15. С. 306–309.

19. Мацько Л. І., Мацько О. М. Методологія і методи стилістики // Стилiстика української мови: підручник / за ред. Л. І. Мацько. Київ : Вища шк., 2003. С. 11–20.

20. Мукатаєва Я. В. Слова-реалії як вид безеквівалентної лексики та їх класифікація // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія. 2022. Т. 55. С. 174–177.

21. Нідзельська Ю. М. Основні ознаки реалій як важливих структур сучасного перекладознавства // Сучасний стан і перспективи лінгвістичних досліджень та проблеми перекладу: Збірник наукових праць. 2023. С. 20–22.

22. Павленко Л. П. Історична граматики української мови : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. 210 с.

23. Подорожна К. Ю. Проблема класифікації реалій та виокремлення історизмів у ній // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2014. № 74. С. 271–275.

24. Самсонов В. В., Сільвестров А. М., Тачиніна О. М. Методологія наукових досліджень та приклади її використання : навчальний посібник. Київ : Національний університет харчових технологій, 2022. 385 с.

25. Снежик О. П., Федорова Л. О. Прийоми приблизного перекладу українських реалій у французькому художньому тексті // Studia Linguistica : збірник наукових праць. 2011. Вип. 5, Т. 1. С. 465–470.

26. Тахраві Б. Е. Особливості перекладу реалій // Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса. 2020. Т. 2. №. 12. С. 232–236.

27. Царенко І. О., Царенко О. О. Стратегії форенізації та доместикації при перекладі міжнародної реклами та продуктів кіно- та телеіндустрії //

Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Філологічні науки. 2020. № 2. 2020. С. 328–336.

28. Шепелева О., Демиденко О., Мазепа К. Особливості перекладу ірландських реалій українською мовою // *Advanced Linguistics*. 2022. № 10. С. 93–97.

29. Шигаєва К. В. Слова-реалії і способи їх перекладу в контексті міжкультурної комунікації (на матеріалі романів Дена Брауна «Код да Вінчі» та «Цифрова фортеця» // *Мовні і концептуальні картини світу*. 2013. Вип. 46 (4). С. 337–349.

30. Birlenhead L. Rudyard Kipling – the Long-Supressed Biography. New York : Random House, 1978. 421 p.

31. Chesterman A. Memes of Translation: the Spread of Ideas in Translating Theory. Amsterdam/Philadelphia : Benjamins Translation Library, 1997. 219 p.

32. Gambier I. Doubts and Directions in Translation Studies. The Netherlands : John Benjamins, 2007. 362 p.

33. Gereeva A. The Issue of Interpretation of the Children Literature: levels of the Adaptative Translation (based on «The Jungle Book» by R. Kipling) // *Functional Aspects of Cross-Cultural Communication and Translation Problems*. М.: RUDN University, 2018. P. 371–380.

34. Keay J. A History. Revised and Updated. New York : Grove Press, 2011. 640 p.

35. Lerer S. Introducing the History of the English Language. London : Routledge, 2024. 300 p.

36. Nedergaard-Larsen B. Culture-Bound Problems in Subtitling // *Perspectives. Studies in Translatology*. 1993. Vol. 1. № 2. P. 207–241.

37. Nord C. Translating as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained. Manchester : St. Jerome, 1997. 160 p.

38. Nyman J. Postcolonial Animal Tale from Kipling to Coetzee. Delhi : Atlantic Publishers & Dist, 2003. 176 p.

39. Ostler N. Empires of the Word. A Language History of the World. New York : Harper Perennial, 2006. 240 p.
40. Park M. A Cognitive Approach to the Formal Aspects of Rudyard Kipling's «The Jungle Book» // Children's Literature Association Quarterly. 2020. Vol. 45. № 3. P. 224–243.
41. Robinson D. Becoming a Translator: An Accelerated Course. London : Routledge, 1997. 344 p.
42. Ruppel A. M. The Cambridge Introduction to Sanskrit. Cambridge : Cambridge University Press, 2017. 446 p.
43. Sarcevic S. Translation of Culture-Bound Terms in Laws // Multilingua. 1985. № 3. P. 127–134.
44. Srikanta Sastri Dr. S. Indian Culture. A Compendium of Indian History, Culture and Heritage / [transl. by S. Naganath]. Chennai : Notion Press Media Pvt Ltd, 2021. 674 p.
45. Wu J. The Analysis of Cultural Gaps in Translation and Solutions // English Language Teaching. 2008. Vol. 1. № 2. P. 87–99.

ПЕРЕЛІК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

46. Гороть Є. І. Англо-український словник. Вінниця : Нова книга, 2006. 1700 с.
47. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка]. К. : ВЦ «Академія», 2007. 752 с.
48. MacMillan English Dictionary / ed. by M. Rundell. Oxford: MacMillan Publishers Limited, 2006. 1692 p.
49. Oxford Dictionary of English Etymology / ed. by Ch. T. Onions. Oxford : Oxford University Press Inc., 1986. 1312 p.
50. Skeat W. An Etymological Dictionary of the English Language. Mineola : Dover Publication, 2005. 832 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

51. Кіплінг Р. Кім : роман / пер. з англ. Ю. Джугастрянська. Тернопіль : «Навчальна книга – Богдан», 2018. 256 с.
52. Кіплінг Р. Кім : роман / пер. з англ. Є. Тарнавського. Київ : Знання, 2018. 320 с.
53. Кіплінг Р. Книга джунглів : збірник / пер. з англ. Л. Старікова. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2019. 237 с.
54. Кіплінг Р. Мауглі : оповідання / пер. з англ. В. Прокопчук, Л. Солонько, П. Гандзюра. Київ : Веселка, 1979. 203 с.
55. Кіплінг Р. Мауглі / пер. з англ. Д. Радієнко. Харків : Фоліо, 2010. 255 с.
56. Кіплінг Р. Мауглі / пер. з англ. Г Швець. Київ : Країна Мрій, 2010. 400 с.
57. Kipling R. Kim. London : Penguin Classics, 2016. 432 p.
58. Kipling R. The Jungle Book. Oxford : Oxford University Press, 2008. 304 p.

ДОДАТОК

Публікації за темою роботи

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

ТИЖДЕНЬ НАУКИ-2025

Гуманітарний факультет

Збірник тез доповідей щорічної
науково-практичної конференції серед студентів, викладачів, науковців,
молодих учених і аспірантів
14–18 квітня 2025 року

Електронне видання на DVD-ROM

Запоріжжя • НУ «Запорізька політехніка» • 2025

<i>Костенко Г. М., Гадушка Н. М.</i>	
Основи побудови науково-популярного дискурсу: вербальні та невербальні складові	103
<i>Дум К. А., Малишова А. Г.</i>	
Використання нейролінгвістичного програмування в англomовному медійному дискурсі	105
<i>Куц Е. О., Духновський К. О.</i>	
Лінгвальний статус реалії	107
<i>Куц Е. О., Житнікова А. А.</i>	
Лінгвальний статус псевдоніма	108
<i>Хомяк Л. В., Бондарева А. І.</i>	
Запозичення англійських термінів у німецьку науково-технічну літературу	109
<i>Леценко Г. А., Руденко В. О.</i>	
Емоційно-експресивна функція пісенного дискурсу	111
<i>Леценко Г. А., Литвинова В. М.</i>	
Локалізація відеоігор як ключовий елемент їхньої глобальної популярності	112
<i>Хавкіна О. М., Кара А. М.</i>	
Мультимодальність як провідна риса вебсайтів: лінгвальні аспекти ..	114

СЕКЦІЯ «МІЖКУЛЬТУРНА ТА ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАЦІЯ ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ»

<i>Василенко Г. В.</i>	
The use of drama elements in foreign language teaching	116
<i>Брутман А. Б., Бауліїв А. Г.</i>	
Language of resistance: the gender roles in war-related propaganda and their media coverage	118

УДК 811.101'271'373

Куш Е. О.¹, Духновський К. О.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-314м НУ «Запорізька політехніка»

ЛІНГВАЛЬНИЙ СТАТУС РЕАЛІЇ

Поняття «реалія» не здобуло однозначного тлумачення ні в лінгвістиці, ні в перекладознавстві. Ці одиниці позначають національно-марковані поняття мовної картини світу представників певної мови, етносу. Існує безліч визначень реалій та одиниць їх позначення (наприклад, культурні слова, екзотизми, алієнізми, безеквівалентна лексика, культурніми, національно-маркована лексика), що свідчить про розбіжності у поглядах на них у науковців.

Реалії розглядають не тільки як мовні одиниці з «визражено вираженнями національно-культурним значенням, що співвідноситься з поняттями та фрагментами об'єктивної реальності, відображеної в свідомості конкретної лінгвокультурної спільноти, які, як наслідок цього, не мають відповідностей в інших мовах» [1, с. 19], але й як «суто позамовне явище, пов'язане з подіями суспільного та культурного життя певної країни та її лінгвокультурної спільноти, особливостями її державного ладу, історією її народу» [2, с. 24]. Поняття «реалія» використовують також для позначення предмета, явища чи поняття, притаманного культурі певного народу та його країни; лексичною одиницею, що позначає подібний предмет, явище чи поняття. Поява мовних реалій в матеріальному, духовному або суспільному житті призводить до виникнення мовних одиниць на їх позначення.

Реалії є важливим елементом не лише мовної картини світу, але й культурного простору, який визначає індивідуальність кожної спільноти. Реалії входять до складу безеквівалентної лексики, що фіксує фонові знання представників певної лінгвокультурної спільноти. Безеквівалентна лексика не має відповідників у мові перекладу, в той час, як реалії, хоча й далеко не всі, можуть отримувати із часом подібні відповідники. Прямі та розуміння та відтворення реалій є ключем до ефективного міжмовного та міжкультурного спілкування, що набуває особливої актуальності в умовах глобалізації та зростання культурних контактів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Чорієвич Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англословенських перекладів української прози [Текст] / Р. П. Чорієвич. – Київ : Наукова думка, 2006. – 240 с.

2. Чорівчак Р. П. Статус реалії як парадигмознавчого терміна [Текст] / Р. П. Чорівчак. – Львів : Літопис, 2007. – 256 с.

УДК 811.111'373.232.1

Куш Е. О.¹, Житнікова А. А.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-314м НУ «Запорізька політехніка»

ЛІНГВАЛЬНИЙ СТАТУС ПСЕВДОНІМА

Псевдоніми є соціально знавучі одиниці, що є невід'ємною частиною будь-якої мови. Псевдоніми виникають у мовлях емоційних та антропоніміях. Вони відіграють важливу роль в літературному процесі, бо завдяки ним змінюють або приховують справжню ідентичність автори. Псевдоніми застосовуються з часів Античності у різних народів.

Псевдоніми є штучно створеними антропоніміями, які зазвичай формуються за моделлю природних іменуваних, враховуючи мовні традиції та естетичні уподобання автора. Ці одиниці відображають характерні ознаки особи та можуть нести інформаційне й емоційне навантаження. Їх використання є потужним інструментом для вираження індивідуальності, забезпечення конфіденційності та стимулювання творчого зростання, дозволяючи людині формувати свою публічну персону та створювати унікальний мистецький або професійний імідж, що відповідає її цінностям та інтересам.

Застосування псевдонімів дозволяє авторам експериментувати з літературними жанрами та стилістичними засобами, відкриваючи нові можливості для креативного самовираження. Завдяки псевдонімам, письменники можуть вільно виіжжувати образ, демонструвати різні аспекти своєї творчості та пристосовуватися до різних аудиторій, що є особливо актуальним у багатогранному культурному середовищі сучасності.

Вживання псевдонімів часто виступає також стратегічною відповіддю на суспільні та культурні обмеження. У контекстах, де існує політична чи соціальна цензура, автори можуть обрати псевдонім для захисту своєї особистості, зберігаючи при цьому можливість висловлювати критичні погляди та передавати важливі меседжі.

Більше того, псевдоніми можуть виступати як ефективний інструмент для побудови зв'язку між автором та аудиторією. Така анонімність викликає інтерес, створює атмосферу загадковості і стимулює читача до глибшого занурення у творчість автора.

У контексті глобалізації та розвитку цифрових комунікацій псевдоніми набувають нових функцій, пов'язаних із захистом приватності та

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Запорізька політехніка»

МАТЕРІАЛИ
I Міжнародної науково-практичної конференції
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДИСКУРСОЛОГІЇ, ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА
ТА МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ»

до 125-річчя
Національного університету «Запорізька політехніка»

21 листопада 2025 р.

Запоріжжя
2025

ШЕВЧЕНКО Л. О. Образність як репрезентація національної ідентичності в іспанській поезії XX століття	258
ШИМАНОВИЧ І. В. Linguistic Representation of the Concept JOY in John Galsworthy's Works	260
TSAPRO G. New Professional Femininity: Gender and Work Narratives in Chick-Lit	262

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЯ, МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ТА ЗІСТАВНЕ МОВОЗНАВСТВО

БОНДАРЧУК О. Ю., ГАВЛОВСЬКА М. В. Концепт «USA» в німецькомовному публіцистичному дискурсі	265
БОНДАРЧУК О. Ю., ГУРКО А. А. Особливості німецької лінгвокультури в новинах	267
БОНДАРЧУК О. Ю., ЛЕВЧУК Ю. С. Концепт «Neurodiversität» в німецькомовній лінгвокультурі	269
БОНДАРЧУК О. Ю., НОВОСАД А. І. Концепт «FREUNDSCHAFT» в німецькій лінгвокультурі	271
ВОРОНЮК І. О. Міжнаціональна лексика німецького походження в українській науковій мові	273
ДШЕЛ А. М. Лінгвокультурні особливості німецькомовного медичного тексту	276
ДМИТЕРКО А. О., ХАВКІНА О. М. Емоційна експресія молоді у цифровій комунікації: англomовний та україномовний контексти	279
ДУДКІНА П. Д., ХАВКІНА О. М. Мем як нова форма міжкультурного дискурсу: англійська vs українська	281
ЖИЛІНСЬКА Є. Є., ХАВКІНА О. М. Сленг геймерів в англійській та українській мовах	283
КАШИРІНА І. В., ЛИМАР К. В. Сугестія заголовків: перекладознавчий аспект	285
КАШИРІНА І. В., ПОЦЮПАН А. В. Фразеологізми з гастрономічним компонентом значення: перекладознавчий аспект	287
КОЛОМЕЙЦЕВА В. В., ХАВКІНА О. М. Гендерно-нейтральна лексика в англійській та українській мовах сучасний стан та перспективи	289
КУЩЕ О., ДУХНОВСЬКИЙ К. А. Труднощі та способи перекладу реалій	291
ЛЕДО ГАЛАНО О. В., ДЯЧЕНКО-ЛИСЕНКО Л. М. Між мовою і культурою: особливості відтворення української поезії іспанською мовою (на матеріалі перекладів Ольги Ледо Галано творів Тараса Шевченка, Івана Франка та Олени Пчілки)	293

5. Lacoff R. *Language and Woman's Place*. New York : Harper and Row, 1975. 324 p.

УДК 81'25'28:373.45

Куш Е. О.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри «Іноземна філологія та переклад»,
Національний університет «Запорізька політехніка»

Духновський К. А.,
студент,
Національний університет «Запорізька політехніка»

ТРУДНОЩІ ТА СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ РЕАЛІЙ

Реалії є лексичними одиницями з «ясраво вираженням національно-культурним значенням, що співвідносяться з поняттями та фрагментами об'єктивної реальності, відображеної в свідомості конкретної лінгвокультурної спільноти» [1, с. 69]. Більшість мовних реалій асоціюється з національно-культурними еталонами, стереотипами, міфологією. Переклад реалій викликає неабиякі труднощі у зв'язку з відсутністю їх еквівалентів.

Дослідники пропонують різноманітні способи перекладу реалій. Найпоширенішими із них загалом вважається транскодування, калькування, описовий переклад, наближений переклад і трансформаційний переклад [2, с. 26–30; 3, с. 253–255]. Приклад застосування транслітерації, що є одним із видів транскодування, спостерігаємо при перекладі реалії у наступному реченні:

«*Курінь був військово-адміністративним підрозділом козацького війська*» [4, с. 48].

«*Kurin' was a military administrative division of Cossack troops*» [5, с. 42].

Переклад реалії *курінь* англійською мовою було здійснено шляхом транслітерації *kurin'*. Зазначимо, що вказана україномовна лексема *курінь* може перекладатися також такими англійськими словосполученнями, як *Cossack dwelling*, *Cossack hut* (тобто із використанням трансформації додавання та застосування англійського аналога аналізованого слова-реалії) за умов, якщо вона позначає вид житла козаків, оскільки лексема *курінь* є одиницею номінації не тільки військового підрозділу запорізьких козаків, але й їх житла.

Проаналізуємо ще один приклад:

«Під час Зеленого тижня українці прикрашали хату м'ятою та іншими пахучими травами» [4, с. 83].

«During the Green week (a week before Trinity) Ukrainians decorated their houses with mint and other aromatic herbs» [5, с. 79].

У наведеному прикладі спостерігаємо використання реалії Зелений тиждень, що позначає в українській мові тиждень перед Трійцею, в який в українських селах хати встеляли запашними травами (м'ятою, лепехою, любистком) за звичаєм. Вважалося, що ці трави будуть відгоняти нечистих і будуть приносити добробут у родину протягом року. Реалія Зелений тиждень перекладається англійською мовою калькуванням. Оскільки англомовний адресат не знає вказаної назви, значення калькованої одиниці пояснюється шляхом опису.

Наближений переклад полягає в пошуку найближчої за значенням відповідника в мові перекладу для лексичної одиниці вихідної мови. Подібні приблизні еквіваленти називають «аналогами» [2, с. 28]. Застосовуючи в процесі перекладу реалій подібні одиниці потрібно брати до уваги, що в деяких випадках вони можуть створювати не зовсім правильне уявлення про характер поняття чи явища, що позначається ними. У деяких випадках перекладачеві також доводиться вдаватися до трансформаційного перекладу, що полягає у перебудові синтаксичної структури речення із реалією, до лексичних заміни із повною зміною значення подібної одиниці, тобто до того, що називається перекладацькими трансформаціями [2, с. 29], зокрема:

«Кожухи були різної довжини, з рукавами чи без, переважно білого кольору. Їх носили взимку та влітку, як частину традиційного українського вбрання» [4, с. 75].

«Fur coats were of different length, with or without sleeves, their color was usually white. Ukrainians wore fur coats in winter as well as in summer; it was a part of the traditional Ukrainian costume» [5, с. 71].

Оскільки етнографічна реалія кожухи, що позначає верхній одяг на овецькій шкурі, які носили українці взимку, не має англомовного еквівалента, вона перекладається за допомогою англомовного словосполучення, що є її аналогом *fur coat*. Значення цього словосполучення є більш загальним, тому можна говорити також про застосування перекладацької лексичної трансформації генералізація.

Література

1. Бурбак О. Ф. Реалія та способи визначення її лінгвістичного статусу. *Іноземна філологія*. 1985. № 5. С. 68–72.
2. Зорівчак Р. П. Статус реалії як перекладознавчого терміна. К. : А. С. К., 1985. 164 с.